

Biologiska barns upplevelse av sin vardag i familjehemmet samt deras tankar om stöd

En kvalitativ studie

Jenny Werling

Examensarbete
Det sociala området
2014

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	4793
Författare:	Jenny Werling
Arbetets namn:	Biologiska barns upplevelse av sin vardag i familjehemmet samt deras tankar om stöd
Handledare (Arcada):	Åsa Rosengren
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Syftet med detta examensarbete var att undersöka hur vardagen för biologiska barn i familjehem kan se ut och hur stort stöd de biologiska barnen i familjehemmet fått samt hur mycket de kan ha nytta av både under förberedelsestiden inför att bli ett familjehem samt i vardagen. Examensarbetets samarbetspartner var Pesäpuu ry. Som datainsamlingsmetod användes halvstrukturerade intervjuer. Sex vuxna biologiska barn intervjuades för att få svar på frågeställningarna: Hur upplever biologiska barn i familjehem sin vardag? Hur stort stöd har biologiska barn i familjehem fått och önskat sig i förberedelseskedet samt i familjehemmets vardag? Den teoretiska referensramen för denna studie utgjordes av kunskapsområdena familjedynamik samt socialt stöd. Resultatet analyserades genom en innehållsanalys. Resultatet visade att det att ha vuxit upp i ett familjehem i första hand sågs som en positiv och insiktsfull erfarenhet. Att bli ett familjehem innebar dock ett ökat ansvar och fostersyskonens beteende kunde bli en utmaning i vardagen. Fosterbarnens bakgrund och biologiska släkt kunde väcka mycket känslor och tankar hos informanterna. Resultatet visade att informanterna kände oro och ansvar samt hade en beskyddande attityd mot både sina fostersyskon och föräldrar. Enligt resultatet hade informanterna under förberedelsestiden samt i vardagen störst behov av informativt samt emotionellt stöd. Informanternas föräldrar hade uppfyllt dessa behov. Däremot önskade sig informanterna information och att bli sedda av professionella, samt en möjlighet att samtala med någon utomstående. Informanterna var tveksamma till kamratstödsgrupper. Fördelarna skulle dock ha varit att ha gemenskap med andra som levde en liknande vardag samt att ha ett ställe där allt var tillåtet att säga. På basen av resultatet kan konstateras att det finns en risk för att biologiska barn blir ensamma med stora funderingar och känslor. Därför skulle det vara viktigt att förbereda de biologiska barnen för vad det att bli ett familjehem kan innebära. Att erbjuda stöd av andra än föräldrarna i vardagen skulle även minska risken för att de biologiska barnen inte blir sedda och svara mot informanternas önskemål gällande stöd.</p>	
Nyckelord:	<i>biologiska barn i familjehem, familjehem, fosterföräldrar, fosterbarn, familjedynamik, socialt stöd</i>
Sidantal:	89
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	10.12.2014

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Services
Identification number:	4793
Author:	Jenny Werling
Title:	Biological childrens experiences of their everyday life and their thoughts of support
Supervisor (Arcada):	Åsa Rosengren
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>The aim of this thesis was to find out what the everyday life of biological children in foster homes can look like and what kind of support the biological children in the foster home had received and could find useful both during the preparation period, before a foster child moved in, as well as in their everyday life. The thesis was written in cooperation with Pesäpuu ry. The method used to gather information was semi-structured interviews. Six adult biological children were interviewed in order to get answers to the questions: How do biological children in foster families experience their everyday life? What kind of support have biological children in foster homes received and wished for during the preparation time and in their everyday life? The theoretical framework for this study has been within family dynamics and social support. The results have been analysed through content analysis. The result shows that growing up in a family home is mainly considered a positive and insightful experience even though it meant greater responsibility, and the behaviour of the foster siblings could be a challenge in everyday life. Reflections on the foster children's background and their biological relatives were common concerns among the respondents. The respondents felt worried and responsible for both their foster siblings and their own parents and wanted to protect both sides. The results show that the greatest need of the respondents during the preparation period and in their daily life was for informative and emotional support. The parents of the respondents have been able to meet those needs. On the other hand, the respondents had wished to be seen and get information from professionals. They also wished for an opportunity to talk to a third party. The respondents were reluctant to peer support groups. The advantages of peer support, however, would be the fellowship with others who live in a similar situation, as well as to have a place where everything is allowed to be said. Based on the results it can be said that there exists a risk that the biological children are left alone with their vast thoughts and feelings. That is why it is vital to prepare the biological children for what it will mean to them to live in a family home. Presenting the biological children with support in their everyday life by somebody who is not their parent, would also reduce the risk of the biological children not being seen and it would fulfill the respondents' wish for support.</p>	
Keywords:	<i>biological children in the fosterfamily, foster home, foster parents, foster children, family dynamics, social support</i>
Number of pages:	89
Language:	Swedish
Date of acceptance:	10.12.2014

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	4793
Tekijä:	Jenny Werling
Työn nimi:	Biologisten lasten kokemuksia arjestaan sijaisperheessä sekä heidän ajatuksiaan tuesta
Työn ohjaaja (Arcada):	Åsa Rosengren
Toimeksiantaja:	
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millainen sijaiskodissa elävien biologisten lasten arki voi olla, sekä millaista tukea sijaiskodissa asuvat biologiset lapset ovat saaneet ja millaista tukea he olisivat tarvitsevat sekä valmisteluvaiheessa että perheen arjessa. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa. Tietojenkäyminen menetelmänä on käytetty puolijäsenneltyjä haastatteluja. Haastatteleamalla kuutta aikuista biologista lasta saatiin vastaukset seuraaviin kysymyksiin: Millaisena sijaiskodissa asuvat biologiset lapset kokevat arkensa? Millaista tukea sijaiskodin biologiset lapset ovat saaneet tai toivoneet valmisteluvaiheessa sekä sijaiskodin arjessa? Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehys on ollut perhedynamiikan sekä sosiaalisen tuen osaamisalue. Tulosta on analysoitu sisällönanalyysia apuna käyttäen. Tulos osoittaa, että sijaiskodissa varttumista pidettiin lähinnä myönteisenä ja avartavana kokemuksena. Kodin muuttuminen sijaiskodiksi tarkoitti isompaa vastuuta ja sijaissisarusten käyttäytyminen toi mahdollisesti mukanaan haasteita arkeen. Sijaislasten tausta ja heidän biologinen sukunsa herättivät tunteita ja ajatuksia vastaajissa. Tulokset osoittivat, että vastaajat kantoivat huolta ja vastuuta sekä sijoitussisaruksistaan että vanhemmistaan ja halusivat suojella molempia. Tulos osoittaa, että vastaajat tarvitsivat valmisteluvaiheessa ja arjessa eniten tieto- ja tunneohjausta tukea. Vastaajien vanhemmat ovat pystyneet tyydyttämään nämä tarpeet. Vastaajat toivoivat kuitenkin tietoa ja nähdäksensä tulemistä ammattilaisilta sekä mahdollisuuksia keskustella jonkun ulkopuolisen kanssa. Vastaajat suhtautuvat epäroiden vertaistukiryhmiin. Vertaistukiryhmien etuna pidettiin kuitenkin yhteyttä toisiin samanlaista arkea eläviin sekä sitä, että silloin olisi paikka, jossa saa puhua kaikesta. Tulos osoittaa, että on olemassa riski, että biologiset lapset jäävät yksin suurine ajatuksineen ja tunteineen. Siksi olisi tärkeää valmistella biologisia lapsia mitä sijaiskodiksi ryhtyminen voi tarkoittaa. Ulkopuolisen tuen tarjoaminen lapsille arjessa vähentäisi myös lasten riskiä jäädä huomiotta ja vastaisi hyvin haastateltujen tukeen liittyviin toiveisiin.</p>	
Avainsanat:	<i>biologiset lapset sijaisperheessä, sijaisperhe, sijaisvanhemmat, sijaislapset, perhedynamiikka, sosiaalinen tuki</i>
Sivumäärä:	89
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	10.12.2014

INNEHÅLL

1	Inledning	7
1.1	Syfte och frågeställningar	7
1.2	Avgränsning	8
1.3	Studiens samarbetspartner- Pesäpuu ry	8
1.4	Centrala begrepp	8
2	Bakgrund	10
2.1	Familjevård som stödform	10
2.2	Statistik över barn som varit placerade utom hemmet	11
2.3	PRIDE- den förberedande utbildningen för fosterföräldrar	12
2.4	Stöd för biologiska barn i familjehem idag	13
2.5	Sammanfattning av bakgrunden	13
3	Tidigare forskning	14
3.1	Litteratursökning	14
3.2	Forskning om biologiska barns anpassning, erfarenheter av vardagen samt relationerna i familjehemmet	15
3.3	Forskning om hurdan förberedelse samt hurdant stöd i vardagen biologiska barn i familjehem kunde ha nytta av	18
3.4	Sammanfattning av resultat ur tidigare forskning	20
4	Teoretisk referensram	21
4.1	Familjedynamiken i familjehemmet	21
4.1.1	<i>Faktorer som påverkar medlemmarna i ett familjehem</i>	21
4.1.2	<i>Fosterföräldrarna</i>	23
4.1.3	<i>Fosterbarnet</i>	24
4.1.4	<i>Biologiska barn i ett familjehem</i>	25
4.2	Socialt stöd	27
4.2.1	<i>Det mångfacetterade begreppet socialt stöd</i>	27
4.2.2	<i>Olika former av socialt stöd</i>	29
4.2.3	<i>Nätverk och stödjande aktörer</i>	30
4.3	Sammanfattning av Familjedynamiken i familjehemmet och socialt stöd	34
5	Metod	35
5.1	Kvalitativ forskningsansats	35
5.2	Urval av informanter	36
5.3	Halvstrukturerad intervju	36
5.4	Innehållsanalys	38

5.5	Validitet och reliabilitet	40
5.6	Etiska överväganden	42
6	Resultatredovisning	44
6.1	Vardagen för biologiska barn i familjehem.....	44
6.1.1	<i>En insiktsfull och positiv erfarenhet att ha vuxit upp med fostersyskon</i>	<i>44</i>
6.1.2	<i>Varierande tankar och olika känslor om att få fostersyskon</i>	<i>45</i>
6.1.3	<i>Praktiska förändringar, ett ökat ansvar och mera gemenskap inom familjen</i>	<i>46</i>
6.1.4	<i>Fosterbarnens beteende kan föra med sig utmaningar i vardagen</i>	<i>48</i>
6.1.5	<i>Fosterbarnens bakgrund och biologiska släkt väcker funderingar och känslor</i>	<i>49</i>
6.1.6	<i>Oro, ansvar och en beskyddande attityd mot fostersyskon och föräldrar</i>	<i>51</i>
6.1.7	<i>Sammanfattning av vardagen för biologiska barn i familjehem</i>	<i>52</i>
6.2	Socialt stöd under förberedelsestiden	53
6.2.1	<i>Stöd de biologiska barnen fått under förberedelsestiden</i>	<i>53</i>
6.2.2	<i>Stöd de biologiska barnen önskat sig i förberedelseskedet.....</i>	<i>54</i>
6.2.3	<i>Sammanfattning av socialt stöd i förberedelseskedet.....</i>	<i>55</i>
6.3	Socialt stöd i vardagen.....	56
6.3.1	<i>Socialt stöd av familjen</i>	<i>56</i>
6.3.2	<i>Socialt stöd av vänner.....</i>	<i>58</i>
6.3.3	<i>Stöd av professionella.....</i>	<i>59</i>
6.3.4	<i>Kamratstöd.....</i>	<i>60</i>
6.3.5	<i>Sammanfattning av socialt stöd i vardagen</i>	<i>62</i>
7	Analys och tolkning.....	62
7.1	Vardagen för biologiska barn i familjehem.....	62
7.2	Stöd i förberedelsen inför att bli ett familjehem.....	66
7.3	Stöd i vardagen.....	68
7.4	Sammanfattning.....	72
8	Avslutande diskussion	74
8.1	Diskussion kring metodval, validitet och reliabilitet.....	74
8.2	Diskussion om min förförståelse	76
8.3	Resultatdiskussion samt arbetslivsrelevans	76
8.4	Förslag på vidare forskning.....	79
Källor	80
Bilagor	84

1 INLEDNING

Detta examensarbete kommer att behandla hur biologiska barn i familjehem upplever sin vardag samt deras tankar om stöd i förberedelseskedet samt i vardagen. Bakgrunden till att jag valt att skriva om det här ämnet är personligt, eftersom jag själv vuxit upp med fostersyskon. Min erfarenhet säger mig att stöd till alla medlemmar i ett familjehem och fosterbarnets biologiska familj är viktigt. Heidbuurt (2004) skriver i inledningen till sin forskning *"All in the family home: The Biological Children of Parents who Foster"*, att det finns mycket forskning om fosterföräldrar och fosterbarn men att det finns en lucka i forskning gällande biologiska barn i familjehem. Höjer (2001:141) skriver att kunskapen om hur biologiska barn påverkas av att växa upp med fostersyskon är begränsad och de forskningar som finns ofta är beskrivna ur vuxnas perspektiv. Enligt en lagförändring som trädde i kraft år 2012 skall barn som inte kan bo med sina föräldrar i första hand placeras i familjehem (Barnskyddslagen 2011/316). Av den här orsaken kan man tänka sig att det blir flera familjehemsplaceringar i framtiden och därför anser jag att det är viktigt att studera problematiken biologiska barn i familjehem. Heidbuurt (2004) påpekar också att familjehem finns till för att erbjuda barn i riskzonen en säker omgivning, men hon ifrågasätter hur säker den här omgivningen blir för fosterföräldrarnas biologiska barn.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur vardagen för biologiska barn i familjehem kan se ut och hur stort stöd de biologiska barnen i familjehemmet fått samt kunde ha nytta av både under förberedelsestiden inför att bli ett familjehem samt i vardagen.

Utgående från syftet har jag formulerat följande frågeställningar:

1. Hur upplever biologiska barn i familjehem sin vardag?
2. Hurdant stöd har biologiska barn i familjehem fått och önskat sig i förberedelseskedet samt i familjehemmets vardag?

1.2 Avgränsning

Tyngdpunkten i arbetet ligger på biologiska barn i familjehem som vuxit upp med långtidsplacerade fosterbarn. Höjer (2001:142) skriver att relationerna som bildas mellan biologiska barn och fosterbarn under många års tid inte direkt går att jämföra med familjer där barn stannar en kortare tid. Hon påpekar trots det att många erfarenheter av att växa upp med fostersyskon troligen delas av alla biologiska barn till fosterföräldrar. Studiens avgränsning görs genom att inte ha med adoption eller familjehem som är direkt släkt till sitt fosterbarnen.

1.3 Studiens samarbetspartner - Pesäpuu ry

Den här studiens samarbetspartner är Pesäpuu ry. Pesäpuu ry är ett nationellt center för specialkunskap om barnskydd, med andra ord en barnskyddsorganisation, som grundades 1998. Målet med Pesäpuus verksamhet är att utveckla ett barnskyddsarbete som präglas av planerande och kvalitet. Organisationen utgår från konkreta behov. Deras arbete består bland annat av utvecklingsarbete, att förankra utvecklingsarbetet genom olika slags skolningar samt att kontinuerligt göra utvärderings-, uppföljnings- och forskningsarbete. Pesäpuu producerar även konkreta arbetsredskap för barnskyddsarbete. Till deras värderingar hör: att lyfta fram och lyssna på barnet, familjen är viktig för barnet, mångfald är en rikedom, erfarenheter är betydelsefulla och ett jämlikt samarbete är en styrka. Pesäpuu är av den åsikten att barn och unga bör bli ännu mera delaktiga i barnskyddsarbete och utvecklandet av barnskyddsarbetet. De vill betona hur betydelsefullt arbetet med barn som är klienter inom barnskyddet och speciellt arbetet med placerade barn är. (Pesäpuu ry 2010)

1.4 Centrala begrepp

I denna studie har sex centrala begrepp valts ut. De centrala begreppen valdes ut på basen av de begrepp som oftast förekommer i denna studie och som läsaren behöver vara insatt i för att förstå studien bättre. Centrala begrepp i detta arbete är: *biologiska barn i familjehem, familjehem, fosterföräldrar, fosterbarn, familjedynamik och socialt stöd.*

Med *biologiska barn i familjehem* avses i detta examensarbete barn (0-18 år) som fötts av och bor med sina biologiska föräldrar och vars föräldrar fungerar som fosterföräldrar åt andra barn. På finskt håll talas det mycket om "sijaissisaruu" och "sijaissisko/sijaisveli" när man talar om de biologiska barnen. Detta kunde översättas till fostersyster eller fosterbror på svenska men för klarhetens skull används den termen enbart för fosterbarnen. Undantagsvis används termen fostersyskonskap vilket syftar på relationen mellan de biologiska barnen och fosterbarnen i familjehemmen i den tidigare forskningen av Merja Kerola (2010): "*No kyl mä piän sitä sillee niinku siskona*"-*Sijaissisaruu perheen biologisten lasten näkökulmasta*. Synonymer på svenska till fosterföräldrars biologiska barn är till exempel fosterföräldrars egna barn, men i denna studie används inte den termen.

I bakgrundskapitlet beskrivs begreppet *familjehem* närmare. I denna undersökning syftas med familjehem i första hand på familjer som tar emot fosterbarn som blivit långvarigt placerade. För bara något år sedan var den officiella termen i Finland fosterhem/fosterfamilj och därför används de här begreppen speciellt i talspråk mera än begreppet familjehem. I barnskyddslagen (2007/417) används begreppet familjehem och därför används det begreppet genomgående i den här undersökningen.

Med *fosterföräldrar* menas föräldrarna i ett familjehem. Fosterföräldrar bör ha gått en nödvändig förberedande skolning och gjort ett avtal med till exempel kommunen som ansvarar för att placera barn i fosterföräldrarnas hem. (Institutet för hälsa och välfärd 2013:18)

Med *fosterbarn* menas i detta examensarbete barn i åldern 0-18 år som blivit omhändertagna för att deras föräldrar av någon orsak inte klarat av att ta hand om barnen och därför bor barnen nu i familjehem.

Familjedynamik och socialt stöd behandlas i den teoretiska referensramen.

2 BAKGRUND

I detta kapitel redogörs för den bakgrundskunskap som läsaren kan ha nytta av för att förstå den kontext biologiska barn i familjehem är en del av. I bakgrundskapitlet redovisas familjevård i allmänhet, statistik över omhändertagna och placerade barn, PRIDE - den förberedande utbildningen för fosterföräldrar samt hur stödet för biologiska barn i familjehem ser ut idag i Finland.

2.1 Familjevård som stödform

Familjevård är en form av vård utom hemmet (Barnskyddslagen 2010/88 49a §). De tidigaste dokumentationerna om att någon tagit sig an fosterbarn kan man läsa om redan i Gamla Testamentet i Bibeln och i Talmud. Enligt dåtida lag hade man skyldighet att ta hand om barn som var i behov av det. (National Foster Parent Association 2012) Traditionen att ta hand om barn som är i behov av det sträcker sig alltså mycket långt bak i tiden, men troligen finns det stora skillnader mellan då och nu.

Med familjevård idag menas vård, fostran och omsorg som sker dygnet runt. Familjevård ordnas i ett privat hem som kallas familjehem. Familjevården ordnas i en familj som måste ha godkänts av socialnämnden och ett skriftligt avtal mellan till exempel kommun och familjehem måste finnas. Till familjevård räknas också placeringar i familjer som barnet är släkt med eller som på annat sätt är en närstående familj. En placering kan ske på fyra olika sätt: 1) som en stödåtgärd inom öppna vården 2) som brådskande placering 3) som omhändertagande 4) som placering i eftervård. Ett barn eller en ungdom kan även placeras i ett professionellt familjehem. Professionell familjevård sker i ett familjehem eller så att vårdaren bor i familjehemmet. Den ansvariga vårdaren skall ha en lämplig utbildning och därmed yrkeskompetens för uppgiften. Professionella familjehem skall ha tillstånd av regionförvaltningen för sin verksamhet och har antingen ett familjehemstillstånd eller institutionstillstånd. (Institutet för hälsa och välfärd 2013:17-18, Ketola 2008:20)

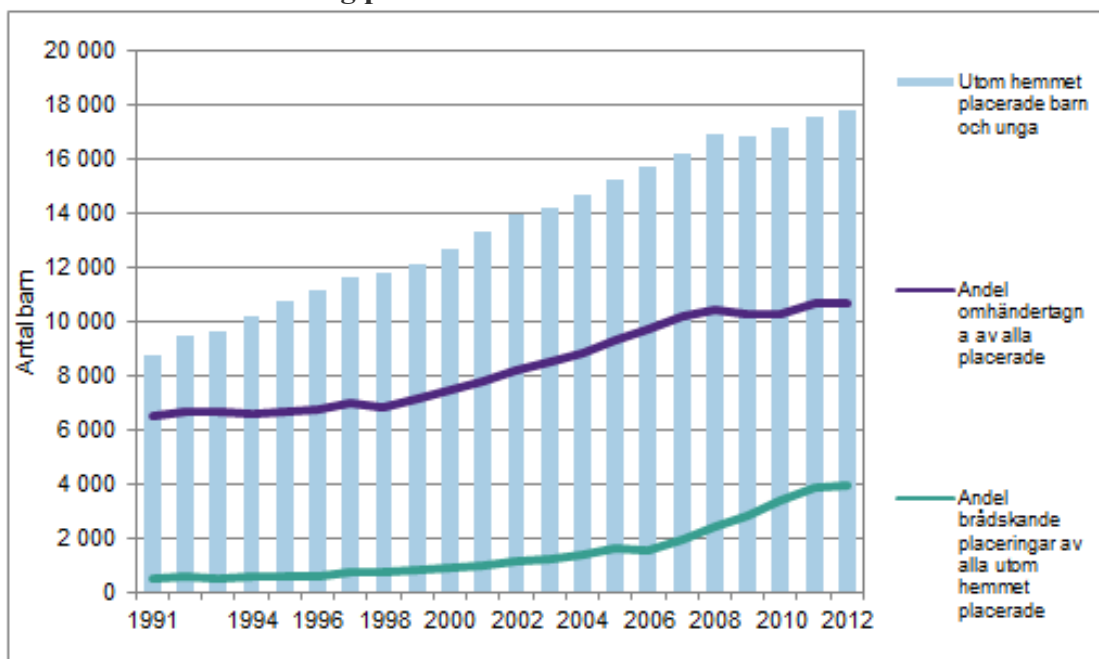
Förutom att barn och unga kan vara i behov av familjevård kan även vuxna med till exempel en intellektuell funktionsnedsättning, psykiska problem eller äldre personer

vara i behov av familjevård (Ketola 2008:11, 20). Denna studie inriktar sig på familjevård för barn och unga. Även familjevård för barn och unga kan se olika ut. Ketola lyfter fram sex olika former av familjevård för barn och unga; 1) långvarig placering i en familj, man placerar ofta ett barn under 12 år långvarigt 2) kortvarig krisplacering, behovet av placering är akut och under den kortvariga placeringen söker man efter en familj där barnet kan placeras långvarigt 3) kortvarig placering för att bedöma barnets situation 4) semesterfamilj eller stödfamilj för en ett annat familjehem 5) placering av ungdomar till familjehem som är specialiserade på den här målgruppen och 6) placering av till exempel barn och mamma i familjehem för att bedöma föräldraskap och behov (Ketola 2008:20)

2.2 Statistik över barn som varit placerade utom hemmet

År 2012 blev 10 675 barn omhändertagna av sociala myndigheter i Finland. Hälften av de omhändertagna barnen var då placerade i familjehem. Av de barn som var placerade i familjehem var 11 procent placerade hos släktingar eller andra närstående familjer. Sammanlagt tog de sociala myndigheterna emot 64 391 barnskyddsanmälningar, flest anmälningar i relation till befolkningens mängden gjordes i Norra Savolax och först i Österbotten. Allt som allt var 17 830 barn placerade utanför hemmet år 2012. Från och med år 2005 har brådskande placeringar av barn ökat kraftigt. Den kraftiga ökningen har nu avstannat men trots det fanns det en ökning på 1,5 procent mellan år 2011 och 2012 och sammanlagt blev 3944 barn brådskande placerade år 2012. Samma år var flera pojkar (53 %) än flickor (47 %) placerade utom hemmet. (Institutet för hälsa och välfärd 2013)

Figur 1. Barn och unga som placerats utom hemmet samt därav omhändertagna och i brådskande ordning placerade barn 1991–2012*

*Samma barn kan ingå i både antalet brådskande placeringar och antalet omhändertagna.

Källa: Institutet för hälsa och välfärd 2013

2.3 PRIDE- den förberedande utbildningen för fosterföräldrar

Enligt Ahto och Mikkola är den viktigaste aspekten för en lyckad placering att man väljer fosterföräldrarna med omsorg och utbildar dem tillräckligt (Ahto & Mikkola 1999:3). PRIDE står för Parents Resources for Information, Development and Education (Pesäpuu ry 2010). En erfaren fosterförälder (eller adoptivförälder) och en socialarbetare drar tillsammans PRIDE- utbildningen (Ketola 2008:47). På det här sättet ger man en modell av ett jämlikt samarbete där båda har sin egen roll (Pesäpuu ry 2012:74).

Som grund för PRIDE-utbildningen är de placerade barnens behov. Principer i PRIDE-utbildningen är: att stöda fosterbarnets utveckling, den biologiska familjens betydelse för fosterbarnet, att uppskatta olikhet och barnets kulturella bakgrund, att möta förluster,

klarhet i roller, att slå ihop utbildningen för foster- och adoptivföräldrar, grupputbildning, gemensam utvärdering och ett beslut som grundar sig på kunskap. Målet med PRIDE-utbildningen är att ge dem som funderar på att bli fosterföräldrar information och hjälpa dem att förstå deras uppgift och roll som fosterföräldrar. Genom den information man får, de inlevelsefulla övningar man gör och de personliga uppgifter man får kan de intresserade avgöra om de vill bli fosterföräldrar eller inte. Till PRIDE-utbildningen hör åtta gruppträffar, ett informationspaket om familjevård, minst två personliga träffar med familjen, personliga skriftliga uppgifter samt en träff om beslutet familjen kommit fram till efter att utbildningen är slut. (Pesäpuu ry 2012:9, 13, 28, 74)

2.4 Stöd för biologiska barn i familjehem idag

Till skillnad från förberedelsestödet för blivande fosterföräldrar finns idag ingen gemensam linje angående stöd för biologiska barn i familjehem. Biologiska barn i familjehem nämns idag inte i någon lag och därav har ingen ett lagligt ansvar att stöda biologiska barn i familjehem. Det stöd som idag finns i Finland är splittrat. Ett exempel på stöd, är att Pesäpuu de senaste åren gjort ett pilotprojekt för att förbereda biologiska barn genom utbildning samtidigt som deras föräldrar går PRIDE-utbildningen. Målet är att förberedelse för biologiska barn skall ingå som en del av PRIDE-utbildningen i hela Finland. Material för att förbereda olika ålders barn finns sedan några år tillbaka, trots att man ser att de ytterligare behöver utvecklas. Pesäpuu tänker sig att det ideala stödet skulle bestå av förberedelsestöd, socialarbetares stöd samt kamratstödsgrupper. Utöver dessa stödformer kunde stöd i krissituationer och stöd när en placering upphör tilläggas. (Pesäpuu ry 2014) Suomen sijaiskotinuoret, Sinut ry ordnar gemensamma aktiviteter och läger gemensamt för placerade och biologiska barn i familjehem för att man ska få träffa andra i samma situation (Sinut ry 2014).

2.5 Sammanfattning av bakgrunden

Med familjevård menas vård, fostran och omsorg som sker dygnet runt i ett privat hem som kallas familjehem. Familjen måste ha godkänts av socialnämnden och ett skriftligt avtal mellan till exempel kommun och familjehem måste finnas. Det finns olika former av familjevård. Denna studie inriktar sig på familjevård för omhändertagna barn och

unga. År 2012 blev i Finland 10 675 barn omhändertagna av sociala myndigheter och hälften av barnen placerades i familjehem. För att bli fosterförälder måste man gå en förberedande utbildning som kallas PRIDE och står för "Parents Resources for Information, Development and Education". Som grund för PRIDE-utbildningen är de placerade barnens behov. Målet med PRIDE-utbildningen är att ge dem som funderar på att bli fosterföräldrar information och hjälpa dem att förstå deras uppgift och roll som fosterföräldrar. Stödet som idag finns för biologiska barn i familjehem är splittrat. Pesäpuu ry:s mål är att förberedelse för biologiska barn skall ingå som en del av PRIDE-utbildningen i hela Finland och att biologiska barn i familjehem även skall få stöd av socialarbetare, kamratstöd, stöd i krissituationer samt stöd när en placering upphör.

3 TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel presenteras tidigare forskning som kan anses vara relevant för detta arbete och för att vidare fördjupa bakgrundkunskapen till vad det innebär att vara biologiskt barn i ett familjehem. Forskningen har delats in enligt två huvudteman: biologiska barns anpassning, erfarenheter av vardagen samt relationerna i familjehemmet och förberedelse samt hur stöd i vardagen biologiska barn i familjehem kunde ha nytta av.

3.1 Litteratursökning

Tidigare forskning har sökts både manuellt och elektroniskt. Till sökningen har använts sökmotorn Google och Google Scholar samt databaserna Academic Search Elite (EBSCO) och SAGE. I databasen SAGE hittades ingenting relevant. Som sökord har använts "biological children of foster carers", "foster carers own children", "biological child of foster carers", "foster carers own children", "biologiset lapset sijaisperheessä", "sijaisperheen biologiset lapset", "sijaisvanhempien omat lapset", "biologiska barn till fosterföräldrar", "fosterföräldrars egna barn", "fosterföräldrars biologiska barn", "biologiska barn i familjehem". Mellan alla de här sökorden ovan söktes på nytt med ordet AND emellan. Till exempel: "Foster Care" AND "biological children". Vidare har orden "Foster family", "Sijaisperhe", "Familjehem", "Fosterhem" och "Fosterfamilj"

använts. De här sökorden kombinerades med orden "support" och "social support" men den kombinationen gav enbart för detta examensarbete irrelevanta resultat. Från källor som hittades söktes vidare efter källor som verkade relevanta, med författarens namn, titel eller tidsskrift. En del vetenskapliga artiklar har erhållits som kopior eller lån från Pesäpuu ry.

3.2 Forskning om biologiska barns anpassning, erfarenheter av vardagen samt relationerna i familjehemmet

Ingrid Höjer (2007) har gjort en forskning som heter *Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life*. Syftet med forskningen var att beskriva och diskutera biologiska barns erfarenheter och hur det att leva i ett familjehem påverkar vardagen för fosterföräldrarnas biologiska barn. Med vardagen menas här speciellt interaktionen med fosterbarnen och kontakten med fosterbarnens biologiska föräldrar. Några av forskningsfrågorna är: Vad betyder det att leva med och relatera till barn som kommer från en annan familjekultur, som också i många fall har traumatiska upplevelser av att leva i dysfunktionella familjer? Hur påverkar det fosterföräldrarnas söner och döttrar att leva i ett hem som är öppet för besök av fosterbarnens biologiska föräldrar? Hur påverkar den kunskap de biologiska barnen får genom att deras familj fungerar som familjehem deras uppfattning om barndom och föräldraskap?

Som metod använde sig Höjer av fokusgrupper, diskussionsgrupper, frågeformulär och intervjuer. Resultaten visade att söner och döttrar till fosterföräldrar var mycket involverade i uppgiften man har som familjehem. Majoriteten av de biologiska barnen hade en god relation till sina fostersyskon. Att bli ett familjehem kunde trots det föra med sig mycket förändringar i vardagslivet. Förändringarna kunde till exempel vara att leva med beteendestörningar som fostersyskonen hade eller få kunskap om fosterbarnens problemfyllda liv. Kontakten med fostersyskonens biologiska föräldrar kunde utmana barnens uppfattning om vad ett gott föräldraskap är. Enligt resultaten i studien behöver biologiska barn få information om vad det innebär att bli ett familjehem och allmänheten bli medveten om hur det att bli ett familjehem påverkar de biologiska barnens liv.

"No kyl mä piän sitä niinku siskona"- Sijaissisaruus perheen biologisten lasten näkökulmasta är en pro gradu-avhandling skriven av Merja Kerola som Jyväskylän yliopisto publicerat våren 2010. Syftet med undersökningen var att ta reda på vad fostersyskonskap är sett ur familjehemmens biologiska barns perspektiv. Kerola ville framförallt fokusera på känslor de biologiska barnen upplever, växelverkan och roller. Förutom det här vill Kerola ta reda på hur barnets erfarenhet av föräldrarnas likabehandling påverkar fostersyskonskapet. Kerola ville även ta reda på vad i fostersyskonskapet som ses som möjligheter och styrkor och vad som däremot kan bli hot- och stressfaktorer.

Som metod använde sig Kerola av temaintervjuer där nio barn i ålder 6-15 år deltog. Resultatet visar att fostersyskonskap är en mångfacetterad relation. Kerola kom fram till att det finns många möjligheter och styrkor med fostersyskonskap men även många hot- och stressfaktorer. Emotionellt verkar fostersyskonskap vara en stark relation eftersom fostersyskonen oftast ses som "riktiga" syskon. Studien visar att det att anpassa sig till förändringen och hålla sina känslor inom sig är en del av fostersyskonskap. Resultaten i Kerolas studie visar att fostersyskonskap inte går att definiera utifrån, eftersom det handlar om den egna individens unika erfarenheter. Hur jämlikt fostersyskonskapet upplevs kan föräldrarna i familjen påverka genom att behandla alla jämlikt. Ett betydelsefullt resultat som syntes i resultatet var att ingen av de biologiska barnen nämnde någonting om förberedelsens betydelse för familjehemmen. Därav drar Kerola slutsatsen att man i framtiden måste satsa på att förbereda även de biologiska barnen i familjehemmen bättre. På basen av resultaten i den här forskningen ser Kerola det, att titta om negativa känslor, som en av den största stressfaktorn biologiska barn i familjehem möter. Resultatet visar att de biologiska barnen inte ville såra varken sina föräldrars eller fostersyskons känslor med sina egna negativa känslor. Därför hade de biologiska barnen många negativa känslor som de inte delade med någon. De biologiska barnen lyfte i studien fram att det varit positivt att lära sig om barnskötsel, utveckla sina sociala färdigheter och lära sig att dela saker genom att få fostersyskon. Roller som kan förknippas med att vara biologiskt barn i ett familjehem är enligt Kerola "den som anpassar sig till allt" och "den som bär ansvar". I Kerolas forskning syntes dock inte "den som bär ansvar"- rollen så tydligt.

Loui Suttons och Niamh Stack har gjort en forskning som heter "*Hearing Quiet Voices: Biological Children's Experiences of Fostering*". Syftet med forskningen var att fokusera på de biologiska barnen i familjen och ta reda på hur de anpassar sig till att vara ett familjehem. Som metod använde sig Sutton och Stack av semi-strukturerade intervjuer. De intervjuade sex unga i åldern 12-18 år.

Resultaten visar att generellt verkar de biologiska barnen se erfarenheten att vara ett familjehem som någonting positivt. De biologiska barnen samt deras familjer använde sig av många strategier för att anpassa sig till den förändrade familjestrukturen och dynamiken. Det var tydligt att den anknytning som från början fanns mellan föräldrarna och deras barn utgjorde grunden där de här strategierna kunde utvecklas. Kommunikation med föräldrarna var en central strategi. Informanterna i den här undersökningen tyckte alla att den första tiden efter att ett fosterbarn kommit till dem kändes konstig. Genom att fortsätta med sina naturliga rutiner blev de dock vana vid situationen. I resultatet syntes att informanterna genom hela processen valde att fokusera på de positiva aspekterna som en strategi. Informanterna såg sig själva som en del av ett team i familjehemmet. De såg sig själva som en viktig del i både framgång och misslyckande. Alla informanter visade äkta empati och kunde mycket reflektera även över fosterbarnens utmanande beteende genom att självmant ge en förklaring till varför barnet möjligen betedde sig så. Enligt resultatet visade informanterna på ett altruistiskt sätt att tänka och hade stor omsorg om sina föräldrar också. Informanterna hade ett behov av att beskydda sina föräldrar till exempel när ett fosterbarn var aggressivt. Informanterna oroade sig även över att föräldrarna inte får tillräckligt med stöd. Enligt resultaten i studien upplevdes det att en placering upphörde som den svåraste tiden för informanterna. Trots detta kunde majoriteten se det som en naturlig process. Informanterna såg det som en tid för att vila och hitta tillbaka till sin personliga identitet och familjeidentitet och att tillsammans med familjen gå igenom de känslor processen väckt.

3.3 Forskning om hurdan förberedelse samt hurdant stöd i vardagen biologiska barn i familjehem kunde ha nytta av

The impact of fostering on foster carers' children- An international literature review är gjord av Ingrid Höjer, Judy Sebba och Nikki Luke och publicerades i oktober 2013. I den här forskningen ville man ta reda på: Hur förberedda är de biologiska barnen till fosterföräldrar för ett liv i ett familjehem? Hur påverkas biologiska barn i familjehem av att det finns fosterbarn i deras familj? Den här undersökningens syfte var att ta reda på hur biologiska barn till fosterföräldrar kan bli bättre förberedda och få stöd när deras föräldrar fungerar som fosterföräldrar. Forskningen är en litteraturstudie där 17 forskningar användes var av tio från England, två från USA, två från Kanada, en från Sverige, en från Belgien och en från Spanien. Höjer et al. tog med forskningar från 1990 framåt som behandlade biologiska barns upplevelser i familjehem. Majoriteten av studierna de använde sig av var kvalitativa och de flesta studier retrospektiva.

I forskningen kom man fram till sex huvudsakliga resultat. 1) Om de biologiska barnen får vara involverade i beslutsfattandet påverkar det deras anpassning på ett positivt sätt. Resultatet i forskningen visar att om föräldrarna beslutar sig för att bli fosterföräldrar kommer det också att påverka de biologiska barnen. Därför bör barnen få veta hur och på vilket sätt det kommer att påverka dem. I många av studierna som Höjer et al. analyserat var det här ett av de viktigaste resultaten. 2) Om de biologiska barnen blir informerade om vad det betyder att vara ett familjehem och får information om varje enskilt fosterbarn minskar risken för konflikter. Biologiska barn behöver bli informerade om både positiva och negativa aspekter av att bli ett familjehem precis som fosterföräldrarna. I vissa studier tyckte de biologiska barnen att ett bra sätt att få information på var att vara med i någon form av stödgrupp. Information är inte bara viktigt i början utan under hela den tid familjen fungerar som familjehem. Hela familjen bör få information om ett specifikt fosterbarn före barnet blir en del av familjen. Det här gör det lättare för de biologiska barnen att förstå och hantera svårt beteende av fosterbarnet, det gör att de biologiska barnen känner sig kompetenta och som en del av processen. Det var tydligt att de som hade fått relevant information utvecklade en betydligt bättre relation till fosterbarnen. 3) Fosterföräldrar behöver reservera tid för enbart de biologiska barnen. I många av studierna tyckte de biologiska barnen att deras

föräldrar blev för upptagna av sin uppgift som fosterföräldrar. En del barn kände sig ibland exkluderade ur sin familj och bortglömda av sina föräldrar. De biologiska barnen förstod vikten av deras föräldrars uppgift och att de måste ge mycket uppmärksamhet åt fosterbarnen men kunde trots allt känna sig utanför. 4) Föräldrarna borde begränsa informationen och vara lyhörda för vilken information de skall ge. En del av de biologiska barnen, speciellt yngre barn ville inte få för mycket information eftersom information också betyder ansvar och det kunde till exempel vara svårt för ett barn att bearbeta information om olika former av utnyttjande och våld. 5) Det bör vara tillåtet att diskutera problem. Många av de biologiska barnen tog upp hur mycket vardagen förändrades efter att de blev ett familjehem. Förändringen innehöll både positiva och negativa aspekter. En faktor som förbättrade de biologiska barnens förmåga att klara av de negativa förändringarna var att kunna ha en öppen diskussion om sådant man upplever som svårt, i första hand med föräldrarna men även med socialarbetare. Vissa biologiska barn upplevde att de inte ville belasta sina föräldrar med egna problem och vissa hade den uppfattningen att de "inte fick" klaga. 6) Man bör förbereda de biologiska barn på att en placering upphör. Att informera och prata med alla familjemedlemmar är också viktigt när en placering upphör. Vissa barn tyckte att den svåraste aspekten av att vara ett familjehem var när placeringar upphörde. Det fanns flera exempel på när de biologiska barnen inte känt sig informerade och att man inte reagerade på deras känslor av sorg och förlust.

Syftet med Denise C. Polands och Victor Groze forskning (1993) *"Effects of Foster Care Placement on Biological Children in the Home"* var att ta reda på hur biologiska barn påverkas i familjehemmet. Med forskningen ville man ta reda på vad fosterföräldrar och biologiska barn anser vara viktigt att diskutera med de biologiska barnen före familjen tar emot fosterbarn för att de biologiska barnen skall anpassa sig bättre till att vara ett familjehem.

Som metod använde Poland och Groze frågeformulär som både föräldrar och barn fick besvara. Föräldrarnas samt äldre barns frågeformulär bestod av öppna frågor samt frågor med svarsalternativ. Barn i åldern 8-13 år fick ett frågeformulär med enbart färdiga svarsalternativ.

I resultaten syntes att genom att bättre involvera de biologiska barnen i förberedelsen samt under hela processen skulle man göra hela erfarenheten bättre för de biologiska barnen. Både fosterföräldrarna och de biologiska barnen ansåg att förberedelsen inte var tillräcklig och behövde kompletteras. De biologiska barnen borde få kunskap, på ett sätt de förstår hur det att bli ett familjehem kommer att påverka deras liv. Speciellt det att dela föräldrarnas uppmärksamhet med fosterbarn tyckte föräldrarna var viktigt att diskutera innan familjen tog emot fosterbarn. Andra saker föräldrarna ansåg att borde diskuteras var: de biologiska barnens roll i familjehemmet, vad det innebär att vara ett fosterbarn, olikheter i disciplin mellan biologiska barn och fosterbarn samt hur man hanterar sorgen när ett fosterbarn lämnar familjehemmet. Både föräldrar och biologiska barn ansåg att förberedelsesessioner för biologiska barn skulle ge dem möjlighet att fråga även svåra frågor i en säker miljö. På det här sättet skulle fosterföräldrar och deras biologiska barn få samma information men de biologiska barnen enligt deras egen utvecklingsnivå och barnen skulle automatiskt bli inkluderade. En stor förändring som de biologiska barnen upplevde i och med att de blev familjehem var tillgång till föräldrarnas tid. De äldre barnen nämnde två saker som de speciellt önskade att man diskuterat före familjen blev ett familjehem: 1) fosterbarnens beteende samt 2) hur mycket hemmet skulle förändras när man blev ett familjehem. Överlag ansåg både fosterföräldrar och deras barn att det att bli ett familjehem påverkat deras liv både positivt och negativt.

3.4 Sammanfattning av resultat ur tidigare forskning

Fostersyskonskap går inte att definiera utifrån eftersom det handlar om varje individs unika erfarenhet. Att bli ett familjehem kan föra med sig många förändringar i vardagslivet och i tidigare forskning lyftes det fram som en central del att biologiska barn behöver få information om vad det innebär att bli ett familjehem och man bör satsa mera på förberedelse. Kommunikation med föräldrar är en central strategi för att klara av förändringarna och därför bör det vara tillåtet att diskutera problem och svåra känslor. Överlag finns det många möjligheter och styrkor men även många hot- och stressfaktorer med att vara ett biologiskt barn i ett familjehem. All forskning visar att det inte bara är fosterföräldrarna som påverkas när det kommer ett fosterbarn till

familjen utan barnen ser sig själva som en viktig del i "teamet" som tar hand om fosterbarnet och känner även stor omsorg om sina föräldrar.

4 TEORETISK REFERENSRAM

I detta kapitlet redogörs för den teoretiska grund som arbetet vilar på. Först behandlas familjedynamiken i familjehemmet, vilka faktorer som kan påverka den och vad de olika familjemedlemmarna möjligtvis möter när familjen blir ett familjehem. Därefter behandlas begreppet socialt stöd, olika typer av socialt stöd samt vem som är potentiella stödgivare.

4.1 Familjedynamiken i familjehemmet

Det finns ett grundantagande i vår kultur att barn ska vara del av en familj och att det är inom familjen som barns behov av kärlek, trygghet och omsorg i huvudsak skall tillgodoses. Man utgår ifrån att det är i familjen som barn och ungdomar får den omsorg och de nära relationer de behöver för att kunna utvecklas. (Höjer 2012:158) I det här kapitlet avses med alla i ett familjehem: fosterföräldrar, deras biologiska barn samt fosterbarn. I ett familjehem fanns det år 2008 i medeltal tre biologiska barn samt två placerade barn men antalet placerade barn per familjehem verkade öka (Ketola 2008:37).

4.1.1 Faktorer som påverkar medlemmarna i ett familjehem

Ketola (2008:22) menar att beslutet att bli ett familjehem är ett beslut som påverkar alla familjemedlemmar och av den orsaken bör man diskutera igenom beslutet med varje familjemedlem. Att bli ett familjehem medför att man öppnar dörrarna till det offentliga från att förut ha varit en privat familj. Man öppnar dörrarna inte bara för barnet utan även för barnets nätverk och ett professionellt nätverk. Att upprätthålla de här nätverken, som kan vara mycket omfattande, kan ta mycket tid. Familjen måste till exempel vara beredd på att någon bedömer familjens verksamhet, någon stöder och hjälper och någon bestämmer över barnets rätt till att träffa sina biologiska föräldrar. När man en gång öppnar dörrarna, öppnar man dem till samhällets problem och ondska

men samtidigt till mycket gott och små vardagliga glädjeämnen. (Höjer 2012:161
Pesäpuu ry 2012:5 Ketola 2008:39)

När ett barn som ofta har varit illa och behöver extra mycket uppmärksamhet kommer till ett familjehem ställs stora förväntningar på själva familjen och att den omsorg som finns i familjen ska ha en rehabiliterande effekt på barnet. Ett fosterbarn som blir en del av familjehemmet har med sig sin bakgrund och den familjekultur barnet upplevt. Att ta emot ett barn som i de flesta fall varit okänt för familjen för med sig förändringar i familjedynamiken på många olika plan. Det kan även innebära påfrestningar som till exempel att ett barn med stora behov tar mycket tid och uppmärksamhet. Barnets erfarenheter som kan vara svåra och traumatiska kan ställa familjen inför svåra och ovana situationer. (Höjer 2001:1, 120, 159).

Fosterbarnens biologiska föräldrar är en av de parter man öppnar dörrarna till som familjehem. I Höjers avhandling kommer det fram att relationen mellan fosterföräldrarna och de biologiska föräldrarna kan vara allt från god, som ger möjlighet till nya positiva relationer till full av konflikter. Uteblivna besök kan vara tunga, inte bara för barnet som blir besviket, utan också för föräldrar som känner med barnet. Flera studier, även Höjers, visar att kontakten till de biologiska föräldrarna minskade ju längre barnen varit placerade. (Höjer 2001:164, 179, 183)

När barnet har placerats i ett familjehem brukar man prata om att familjen genomgår en "smekmånadsperiod" när barnet på alla sätt beter sig utmärkt. I verkligheten handlar smekmånaden om att barnet inte vågar visa alla svåra känslor utan försöker bli accepterad genom att vara överdrivet "snäll", glad, lydig och anpassa sig till allt. Efter det här kommer ofta "prövotiden" som kräver mycket tålmod av fosterföräldrarna. Den här perioden börjar oftast då när barnet känner sig relativt tryggt. Under prövotiden testar barnet om familjen verkligen tycker om och accepterar henne eller honom. Den här perioden är nödvändig för att barnet ska kunna känna sig tryggare och lita på föräldrarna. Att det kommer ett nytt barn till familjen påverkar familjedynamiken och alla familjemedlemmar oberoende av bra förberedelser. Varje familjemedlem måste söka sin nya plats. (Ahto & Mikkola 1999:19-20)

4.1.2 Fosterföräldrarna

Ett föräldraskap grundar sig i vanliga fall på en biologisk koppling mellan föräldrar och barn. Fosterföräldraskap grundar sig däremot på ett avtal som upprättas mellan till exempel kommunen och fosterföräldrarna. Att vara fosterförälder betyder även att medverka till att fosterbarnen och deras biologiska föräldrar kan ha kontakt, det vill säga fosterföräldrarna har ett delat föräldraskap. (Höjer 2012:160-161) Enligt PRIDE-utbildningen är fosterföräldrar jämbördiga samarbetspartners med andra professionella inom barnskyddet. Att vara en fosterförälder betyder att självständigt växa vid sidan om barnet, och förutsätter hela tiden ny och djupare kunskap. Enligt PRIDE-utbildningen behöver fosterföräldrar ha fem grundläggande färdigheter. De ska skydda och ta hand om fosterbarnet, stöda barnets utvecklingar och ge akt på förseningar i utvecklingen, försäkra sig om att barnet har nära människorelationer, förbinda sig till barnet och vara en pålitlig vuxen samt sköta om barnets ärenden tillsammans med det övriga stödnätverket. (Pesäpuu ry 2012:12, 29-30)

Att ta emot ett fosterbarn kräver mycket tålamod, kreativitet och engagemang. Därför är en förutsättning för att klara av fosterföräldraskapet att föräldrarna jobbar tillsammans. I avhandlingen *Fosterfamiljens inre liv* beskriver par hur de bildat ett "team" där de arbetar mot gemensamma mål och där båda behövs. (Höjer 2012:165-166) En negativ aspekt kan vara brist på ostörd tid tillsammans och fosterbarn som beskrivs som mycket krävande gör fosterföräldrarna trötta och utmattade (Höjer 2001:120-121). Ketola påpekar att fosterbarnens situation ofta förutsätter att åtminstone den ena föräldern måste stanna hemma för att ta hand om barnen (Ketola 2008:41).

Fosterföräldrar kan enligt Höjers avhandling uppleva skuld för att de upplever att de försummar de biologiska barnen, eftersom all tid och energi går åt till fosterbarnen. Eftersom många föräldrar är medvetna om det här försöker de kompensera de biologiska barnen på olika sätt, till exempel genom att se till att fosterbarnen (om de är yngre) går och lägga sig i tid så att de därefter kan spendera tid med de biologiska barnen eller genom att ägna extra tid åt de biologiska barnen då fosterbarnen träffar sina biologiska föräldrar (Höjer 2001:155-158)

4.1.3 Fosterbarnet

Man bör endast omhänderta barn om öppna vårdens stödåtgärder inte räcker till och en omhändertagning är för barnets bästa. (Barnskyddslag 2007/417 40 §) Kommunen har skyldighet att omhänderta ett barn om: " 1) brister i omsorgen om barnet eller andra uppväxtförhållanden hotar att allvarligt äventyra barnets hälsa eller utveckling, eller 2) barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförelbart beteende. " (Barnskyddslag 2007/417 40 §)

Pesäpuus mål är att garantera varje placerat barn möjligheten att komma till en förberedd familj (Pesäpuu ry 2012:7). De barn som placeras i familjehem har ofta upplevt otrygghet och varit utsatta för traumatiska händelser. De vanligaste orsakerna till att barnskyddet måste gripa in idag är föräldrarnas psykiska problem, missbruksproblem, problem med växelverkan eller känslolivet. Det mest typiska idag är att det inte finns bara en orsak till att barn och unga mår dåligt i sina familjer utan problemen är mångfacetterade. (Kananoja et al. 2007:136, Höjer 2007:7) Taskinen är inne på samma linje som Kananoja et al. och säger också att behovet av barnskydd allt oftare beror på antingen föräldrars eller ungas missbruk av alkohol och droger. Men Taskinen lyfter även fram ekonomiska svårigheter som ett stort problem, eftersom problem med ekonomin prövar både föräldrarnas parförhållande och föräldraskap. (Taskinen 2007:7) Barnen kan även ha skador som beror på att mamman använt alkohol och droger under graviditeten. Fosterbarnen kan ha bristande erfarenheter i olika utvecklingskedan. (Ahto & Mikkola 1999:17)

Barnen kan reagera på mycket olika sätt efter en omhändertagning. Deras reaktioner i början av omhändertagningen beror på tunga känslor de bär på men samtidigt en längtan efter att bli accepterad och känna sig trygg. Ett barn kan reagera genom att dra sig undan, ett annat tröstar sig med att äta för stora mängder mat, och en tredje tappar matlusten helt. En del barn kan vara rastlösa och vilda och kräva ständig uppmärksamhet av fosterföräldrarna. Någon gråter mycket, medan andra har svårigheter att sova. Många barn går så att säga bakåt i utvecklingen och kan börja kissa på sig igen eller bete sig som en baby. (Ahto & Mikkola 1999:17, 19) Det är inte alltid lätt för de

här barnen att klara av att anpassa sig till nya människor, vanor och regler (Höjer 2001:150).

Målet med familjevård är att det placerade barnet skall få ett liv som går att förutsäga och att barnet skall få möjlighet till långvariga och trygga människorelationer. Sanningen är trots allt den att i ett familjehem är vardagen inte förutsägbar. Speciellt det ständiga bytet av socialarbetare stöder inte ett förtroende mellan det placerade barnet och den som är ansvarig för att barnet placerats. Dessutom försvårar placeringsavstånden som kan vara långa och socialarbetarnas stora arbetsbörda övervakningen och stödet för det placerade barnet och familjehemmet. (Ketola 2008:39) En omhändertagning gäller tills vidare men omhändertagningen får inte avslutas även om förutsättningarna för omhändertagandet inte längre finns, om det strider mot barnets bästa. (Barnskyddslagen 2010/1380 47 §)

4.1.4 Biologiska barn i ett familjehem

En dålig eller bristfällig förberedelse för att bli ett familjehem kan enligt Kerola vara en stor utmaning för de biologiska barnen i familjen och bli en stressfaktor. En bra förberedelse kan däremot utgöra en bra grund för att få ett fostersyskon och kan på det sättet bli en styrka för de biologiska barnen. (Kerola 2010: 68-69) Gill Martin (1993) och många andra forskare betonar vikten av att de biologiska barnen tas med i beslutsprocessen. Även i FN:s konvention om barnens rättigheter ses delaktighet som något viktigt. Alla barn har rätt till yttrandefrihet och varje barn som kan bilda egna åsikter ska få uttrycka dem i ärenden som berör barnet. Man skall ta hänsyn till barnets åsikter enligt barnets ålder och mognad. (Förenta nationerna 1989 artikel 12)

Mellan barnen i familjen, både biologiska och tidigare placerade, uppstår ofta avundsjuka. Det här kan leda till att de biologiska barnen börjar kräva mera uppmärksamhet, tid och stöd av föräldrarna. (Ahto & Mikkola 1999:20) Kerola (2010:70) är inne på samma linje som Ahto & Mikkola och menar att avundsjuka åtminstone delvis verkar höra till känslor biologiska barn bär på. Kerola menar även att osäkerhet och ansvar åtminstone delvis hör till grundkänslor som de biologiska barnen bär på. Av de här känslorna ser hon avundsjuka som en stressfaktor medan osäkerhet och ansvar både kan ses som en möjlighet och som en stressfaktor. Höjer (2001:152)

kommer i sin avhandling fram till att de biologiska barnen har en självklar plats i familjen medan fosterbarnen inte på samma sätt har det och därför kan biologiska barn också vara med om att avundsjuka och aggressivitet riktas mot dem.

En av de positiva sakerna som kan vara utmärkande för relationen mellan biologiska barn och fosterbarn är att många av föräldrarna i Höjers (2001) avhandling beskriver nära och varma syskonrelationer. Det som verkar ha betydelse för om det kan utvecklas en varm och nära syskonrelation är ålder och att fosterbarnen inte har svåra känslomässiga störningar. Alla föräldrar Höjer intervjuat är överrens om att det bästa för deras biologiska barn varit att lära sig att dela med sig, få en ökad livsinsikt och förstå andra människors problem bättre. Till mera negativa erfarenheter för de biologiska barnen kan enligt fosterföräldrar höra att anpassa sig till en ny familjekultur som kanske inte längre är lugn och stillsam utan där det finns ständiga konflikter, där ljudnivån är hög och föräldrarna trötta och irriterade. Om kontakten till fosterbarnets biologiska föräldrar är problematisk kan det ha en negativ inverkan på barnet. Även fostersyskonens tunga erfarenheter kan påverka de biologiska barnen, samt brist på tid med sina föräldrar. (Höjer 2001:147-148, 150, 153-155, 163)

Någonting som varken går att sortera under positivt eller negativt hör enligt Höjer betydelsen av det engelska uttrycket "Children who foster", det vill säga att vara medhjälpare åt föräldrarna i deras uppgift. Det kan vara positivt att ha ansvar och känna att man gör något som är nyttigt och uppskattat, samtidigt kan det vara tungt för en ung person. (Höjer 2001:159)

Höjer et al. (2013) nämner i sin forskning fördelar och utmaningar som biologiska barn kan uppleva och möta. Till fördelarna kan höra att uppskatta sin familj, att få känna sig som en del av ett team, få vänner, bli mera empatiska och omhändertagande, förstå andra människors situationer, samt att lära sig ta ansvar. Till utmaningarna som biologiska barn kan möta hör att måsta dela saker, utrymme och föräldrarnas tid, fosterbarnens utmanande beteende, "loss of innocence" som på svenska kunde översättats till att förlora sin oskyldighet. Att förlora sin oskyldighet kan enligt forskningar betyda bland annat att få för mycket information om svåra saker fosterbarnen varit med om som de biologiska barnen kanske inte velat veta, att vara

mycket ansvarstagande när det gäller fostersyskonen eller att oroa sig för fosterbarnen till exempel när det gäller deras framtid eller besök hos biologiska föräldrar. Forskare har ställt sig frågan om biologiska barn är i riskzonen för att växa upp för tidigt och inte gå igenom alla utvecklingskedan. Som redan nämndes, är enligt Höjer et al. även ansvar och oro, samt att låta bli att berätta om sina egna problem för föräldrarna, tystnadsplikt, att klara av när placeringar upphör, förväntningar av föräldrar och att försöka göra "bördan" mindre tung för sina föräldrar, som också handlar om ansvar, utmaningar för biologiska barn.

Enligt FN:s konvention om barnens rättigheter skall Barnets bästa alltid prioriteras högst (Förenta nationerna 1989 artikel 3). Detta kan bli en konflikt om man som Judith Heidbuurt (2004) ifrågasätter hur säker den omgivningen blir för fosterföräldrarnas biologiska barn när familjehemmet finns till för att erbjuda barn i riskzonen en säker omgivning.

4.2 Socialt stöd

Forskningen kring socialt stöd har enligt Rönmark (1999:236) sitt ursprung i amerikanska studier på 1970-talet av bland annat John Cassel (1976), Sidney Cobb (1976) och Gerald Caplan (1974). Dessa forskare kom alla fram till att socialt stöd har en positiv inverkan på både vår fysiska och psykiska hälsa.

4.2.1 Det mångfacetterade begreppet socialt stöd

Socialt stöd är enligt Mikkola (2006:24) ett mångfacetterat fenomen eller en mångfacetterad process. Mikkola har kommit fram till att socialt stöd framför allt innehåller tre faktorer. Den första aspekten handlar om individens och den sociala omgivningens band som formar sig i växelverkan. Den andra aspekten handlar om resurser som skapas och förmedlas i den sociala växelverkan mellan människor och som förbättrar välmåendet. Med den tredje aspekten menas den process där stödet föds och där stödet förmedlas. Även Vaux (1988 i Rönmark 1999:236) anser att socialt stöd i huvudsak har tre komponenter. Han delar in dem i: stödjande nätverksrelationer, stödjande handlingar eller annan interaktion och en subjektiv upplevelse av stöd. Med

andra ord menar han att socialt stöd har en relationell aspekt, en innehållsaspekt och en upplevelseaspekt.

Karlsson (2007:521) har ett vardagsnära sätt att närma sig socialt stöd på eftersom han konstaterar att *"De allra flesta människor vet av erfarenhet att socialt stöd är något positivt när man upplever stress och kriser"*. Rönmark (1999:236) skriver att *"Stöd i allmänhet består av någon form av nytthet, som svarar mot en brist hos mottagaren"*. Att få stöd skall hjälpa människan att nå något slags mål, till exempel att klara av en uppgift, hantera en situation, uttrycka en känsla eller förstå något som hänt. Stödet kan handla om något materiellt, information, uppmuntran eller medkänsla (Rönmark 1999:236). Med socialt stöd menar Albrecht & Goldsmith (2003 i Mikkola 2006:12) sådan växelverkan som hjälper den behövande att klara av osäkerheten hon befinner sig i och kunna känna att hon trots allt har en större kontroll över sin situation.

Historiskt har man utgått ifrån att socialt stöd är eller åtminstone borde vara något positivt, vilket även ofta bekräftats. Ofta har man i forskning kommit fram till att socialt stöd har en positiv inverkan både på vårt fysiska och psykiska välmående. Trots detta kan det vara problematiskt att utgå enbart från att socialt stöd är eller borde vara något positivt. Vangelisti lyfter fram exempel på vad som kan vara negativt med socialt stöd. Socialt stöd kan till exempel vara dyrt, att ta emot stöd av andra kan sätta den egna självkänslan på prov och kan höja individens medvetenhet om sina negativa omständigheter, samt göra människor för beroende av stödgivare. Det kan även upplevas pinsamt eller stigmatiserande att ta emot stöd. En annan orsak är att personen i fråga inte tror att stödet som erbjuds skulle hjälpa, hon eller han kan tro att det skulle vara svårt för andra att stöda på ett sätt hon eller han har nytta av eller att stödgivarna inte är kompetenta för att kunna stöda. Mest troligt är att stöd som en människa inte vill ha inte är effektivt, men det finns även omständigheter där stöd som inte varit önskat resulterar i något positivt. (Vangelisti 2009)

Man tänker sig ofta socialt stöd som "reparerande" när en individ redan upplevt stress. Förutom att socialt stöd kan fungera som en "reparerande" kraft kan socialt stöd även ha en förebyggande funktion. Man har kommit fram till att socialt stöd kan förebygga stress på många sätt. Till exempel att bli del av ett socialt nätverk kan ge människor

emotionella resurser som hjälper dem att undvika en del stressorer. Att vara en del av ett socialt nätverk kan även öka individens välmående, vilket i sin tur hjälper dem att klara av stressande situationer bättre. Även personer som tror att stöd finns tillgängligt för dem verkar enligt forskning uppleva mindre stress än övriga. (Vangelisti 2009)

4.2.2 Olika former av socialt stöd

Det finns lite olika indelningar av socialt stöd. Sarafino (2002:99) delar in socialt stöd i fem typer: *Emotionellt stöd*, *Uppskattning (Esteem support)*, *Instrumentellt stöd (Tangible or instrumental support)*, *Informativt stöd och nätverksstöd (Network support)*. Emotionellt stöd, informativt stöd samt kamratstöd, vilket kan uppfattas som en form av nätverksstöd, uppfattas i detta examensarbete vara de mest centrala formerna av stöd och kommer därför att behandlas närmare. Även de andra formerna av stöd som Sarafino skriver om nämns kort.

Med *uppskattning* vill man stärka personens självkänsla, kunskap och värde. Uppskattning är speciellt viktigt när en människa skall bedöma om hennes resurser räcker till för att klara en viss situation. Själva uppskattningen innebär att någon uppmuntrar eller instämmer i en människas känslor eller idéer och ger en positiv bild av personen till exempel i jämförelse med andra som har det värre eller är mindre kapabla för någonting. Med *Instrumentellt stöd* avses direkt hjälp som till exempel att en person ger eller lånar pengar åt en som är i behov av det eller hjälper till med praktiska uppgifter under en stressfull tid. *Nätverksstöd* i allmänhet ger en känsla av tillhörighet till en grupp som har delade intressen och sociala aktiviteter.

Emotionellt stöd uppfattas av de flesta som det viktigaste stödet i en stressituation vilket även forskning stöder. Emotionellt stöd innebär att man till exempel får omtanke, vänskap, kärlek, empati och förtroende. Det ger människan en känsla av att höra till någonting och att hon är älskad också i tider av stress. (Karlsson 2007:521, Sarafino 2002:99) Elina Mattila är inne på samma linje och beskriver att till emotionellt stöd hör att: leva sig in i andras känslor, bry sig om, vara en trygghet, uppmuntra till närhet, hjälpa att bearbeta den psykiska sidan och skapa ett ömsesidigt förtroende (Mattila 2011:4). Enligt Perhehoitoliitto upplevs ofta Kamratstöd som det bästa emotionella

stödet för fosterföräldrar (Perhehoitoliitto 2014a). Sarafino (2002:99) delar dock in nätverksstöd som en egen form av stöd och innesluter inte det i det emotionella stödet.

Informativt stöd handlar om att få information av andra för att klara av en viss situation eller lösa en uppgift. Det kan till exempel vara familjemedlemmar, vänner eller bekanta som delar med sig av sina erfarenheter. (Karlsson 2007:521-522) Karlsson skriver att "*det man kan och vet påverkar ens hälsa, välbefinnande och t.o.m. livslängd*". Kunskap hjälper oss att klara av de krav som tillvaron ställer på oss bättre eftersom vi kan förstå, kontrollera och hantera världen runt omkring effektivare ju mer vi vet om den. En människas attityd och självbild stärks av att ha kunskap eftersom man då uppfattar världen som begriplig, kontrollerbar och positiv. (Karlsson 2007:513) Elina Mattila nämner i sin forskning att sjukskötare använder sig av informativt stöd genom att öppna och uppehålla en dialog och ge information till klienten och hennes anhöriga. Sjukskötarna stöder också genom att lära ut saker och ge råd. (Mattila 2011:4-5)

4.2.3 Nätverk och stödjande aktörer

En människas sociala nätverk kan ses som en grund för att ge socialt stöd innehåll och mening. De som finns med i en människas stödnätverk kan vara potentiella stödgivare trots att allt socialt utbyte inte kan ses som socialt stöd. Storleken på en persons sociala nätverk bestämmer i sig varken tillgången eller upplevelsen av socialt stöd trots att det finns forskning som visar att sannolikheten att få socialt stöd ökar om nätverket är större. (Skårner 2001:243) I detta examensarbete får informanterna, liksom hos Skårner, (jfr 2001:14) avgöra vilka de anser varit stödgivare eller kan tänka sig vara potentiella stödgivare i sitt sociala nätverk. Även frågor om potentiella stödgivare och medlemmar i deras sociala nätverk ställs, men det är informanterna som avgör vem de i första hand lyfter fram.

På vilket sätt det sociala stödet ges av stödgivaren har en stor betydelse för hurdana resultat stödet ger. Kärlek, omtanke, praktisk hjälp och lojalitet upplevs enligt forskning som positivt stöd, medan till exempel inkompetent vård samt överbeskyddande inte upplevs som positivt stöd. Bolger et al. (2000 i Vangelisti 2009) menar i sin studie att "osynligt stöd", det vill säga stöd som inte uppfattas som stöd är speciellt effektivt. Det

här motiveras bland annat med att det att en person är medveten om att den får stöd kan ha en negativ inverkan på självkänslan. (Vangelisti 2009)

Stödgivare behöver vara känsliga för andras tankar och känslor. Stöd och kommunikation kan granskas på både mikro och makronivå. På mikronivå ger Vangelisti som exempel att beteende, tankar och känslor som kommer före och efter själva stödet påverkar hur individen tolkar stödet och vad för inverkan det får. Om stödgivaren till exempel verkar uttråkad i stödmottagerens ögon före själva stödsituationen är det troligt att själva stödet inte har en så positiv inverkan som det annars hade haft, eller om stödgivaren svarar i telefonen framför stödmottagaren efter stödsituationen upplever troligen den andra att stödet inte var så effektivt som det annars varit. På makronivå kan det handla om mönster som är typiska mellan vissa människor. Hur en individ upplever att en annan oftast betar sig, tänker eller känner påverkar troligen hur individen kan ta emot stöd av den personen. Till exempel är det inte så troligt att en person kan ta emot ett positivt socialt stöd av en familjemedlem som upplevs som självcentrerad, trots att familjemedlemmen skulle vilja erbjuda stöd genuint. (Vangelisti 2009)

Det privata nätverket

Till det privata nätverket räknas familjemedlemmar, släktingar, vänner, grannar och bekanta. Det privata nätverket kan delas in i två grupper: "naturliga band" eller "socialt tillgivna relationer", som en följd av släktskap, och "förvärvade band" som uppkommer i social interaktion, som kan vara t.ex. vänner, arbetskamrater, grannar och kamrater i föreningar. Familje- och släktrrelationer förknippas med tradition, stabilitet och bevarade roller. Det finns en förväntning på att relationerna skall vara långvariga och kontinuerliga. Att hjälpa familjemedlemmar finns det starka både moraliska och lagstadgade skyldigheter till. De flesta förväntar sig någon form av stöd och solidaritet från familjen och slakten. Vänskapsrelationer skiljer sig från släktskap genom att man väljer sina vänner. Vänner utgör ofta en mera föränderlig del av det sociala nätverket, till exempel vändpunkter och uppbrott i livet för ofta med sig byten i vänskapskretsen. Trots att vänskapsband inte bygger på någon laglig grund eller formella plikter har människor föreställningar om vänskap, speciellt "sann vänskap". Människor beskriver vänskap med bland annat begreppen tillit, ärlighet, respekt, engagemang, trygghet,

generositet, lojalitet, ömsesidighet, varaktighet, förståelse och acceptering. Flera studier visar trots det att människors vänskapsrelationer ofta inte lever upp till de högt ställda idealen. Rönmark lyfter fram att det i varje social gemenskap oftast finns ömsesidiga oskrivna skyldigheter och rättigheter trots att till exempel vänner inte har lika starka moraliska skyldigheter att stöda som familjen har. (Rönmark 1999: 242,247, Skårner 2001:73, 190-191)

Professionella stödare

Stödet från professionella hjälpare ges i ett formellt sammanhang, inom ramen för offentliga eller halvoffentliga organisationer. Personalen är legitimerad och får betalt för att stöda de som är i behov av stöd. Det är formella kriterier som avgör vem som är berättigad till professionellt stöd och det brukar inte finnas sociala band mellan den hjälpsökande och den professionella. Inom organisationen finns expertkunskap och regler för hur arbetsuppgifterna skall utföras. I akuta situationer uppskattas professionellas förmåga att skapa trygghet. I Rönmarks forskning uppskattade de intervjuade de professionellas tillgänglighet. Andra saker som uppskattades i detta fall i krisen var professionella som var närvarande, tog sig tid, lyssnade och hade tålamod. (Rönmark 1999: 249-250) Syftet med att professionella hjälpare finns med i en människas sociala nätverk är att människans livssituation skall förändras på ett positivt sätt så att professionella hjälpare inte längre behövs, relationen är alltså avgränsad i tid (Skårner 2001:222-223). Jenner skriver att "Tillitsfulla relationer är A och O i yrken där man har till uppgift att vägleda, motivera eller behandla människor" (Skårner 2001:222). Det går inte att bygga upp en hjälpsituation om den inte utgår från att klienten känner att den professionella vill henne väl, alltså måste hjälpen utgå från en hjälprelation. Hjälpens grundläggande form är att få dela sin situation med någon, att den andre är närvarande. Genom en bra relation skapas ett samarbetsklimat mellan den professionella och klienten. Ett speciellt drag för relationen mellan den professionella och klienten är att den är ojämlig till sin karaktär. Klienten är beroende av den professionella och klienten vill ha hjälp av den professionella som förutsätts kunna ge den. Samtidigt krävs trots allt ömsesidig respekt och gillande. Den professionella hjälprelationen är både yrkesmässig och medmänsklig. (Skårner 2001:222-223)

Kamratstöd

Familjevårdarna anser att kamratstöd är en av de viktigaste formerna av stöd. Genom att få dela erfarenheter och känna sig hörd bland andra som också är familjevårdare ger det nya modeller att fungera och sätt att se på sitt arbete. En styrka med Kamratstödsgrupper är att alla är jämlika. (Ketola 2008:50) I en kamratstödsgrupp har människor i liknande livssituationer möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter samt lära sig av varandra. Att få dela erfarenheter med andra i liknande situation kan göra att även svåra situationer känns mindre svåra och kamratstödet kan till och med förebygga utbrändhet. Kamratstödet blir ett stöd genom växelverkan, genom att man både blir hörd och lyssnar. Kamratstödsgrupper kan även ge en möjlighet att bli bekant med sina egna känslor och fundera vidare på dem. En kamratstödsgrupp inom Perhehoitoliitto består ofta av 5-10 deltagare och har en eller flera gruppleddare. Man kommer överrens om gemensamma spelregler som till exempel tystnadsplikt. Inom gruppen kan man prata om i förväg bestämda teman eller teman som kommer upp under gruppträffarna. (Perhehoitoliitto 2014a)

Enligt författarna till boken *Näe minut- kuule minua: kokemuksia ryhmistä* är gruppverksamhet en värdefull metod bland barn och unga eftersom man i en grupp kan mötas utan stress, uppehålla hopp och öka möjligheterna att klara sig i framtiden (Heikkinen et al. 2007:14). Parviainen skriver hur kamratstöd är en stark kraft som man bör ta till vara på. Hon skriver om hur barnen både förstår att de är unika samt lika och hur barnen kan ge positiv feedback samt stöda varandra. (Parviainen 2007:199). I en grupp får barn och unga känna att de hör till någonting, dela erfarenheter och få positiv feedback om sig själv (Savolainen 2007:161). Parviainen påpekar att man tidigare tänkte sig inom barnskyddet att när man arbetar med föräldrar reflekteras det arbetet automatiskt till barnen. Nu börjar man trots allt förstå att barnen och de unga inte har tid att vänta på att arbetet med föräldrarna skall ge resultat utan barnen själva behöver stöd och hjälp. (Parviainen 2007:194).

En gruppleddarens uppgift är att organisera praktiska detaljer och ha ansvar för gruppträffarna. Hon eller han skall försöka skapa en trygg omgivning som ger möjlighet till växelverkan samt se till att diskussionerna inte spårar ut, utan hålls inom de ramar de är menade att hållas inom. (Perhehoitoliitto 2014b) I grupper för barn och unga skall

gruppledaren finnas där för att stöda barnen och de unga samt få deras röst att höras (Parviainen 2007:194).

Det finns alltid riskfaktorer när man samlar ihop en grupp och man kan inte i förväg veta hur processen framskrider med just den gruppen. Grupper bygger på förtroende mellan både ledare och gruppmedlemmar (Parviainen 2007:197). En viktig aspekt som Parviainen lyfter upp är att det finns en risk för att barn och unga som har svårt att uttrycka sig språkligt inte blir hörda. Genom kreativa metoder kan barnen få en möjlighet att berätta om sitt liv på ett annat sätt. Det kan vara bra att använda sig av många olika arbetsmetoder, det här för att alla i gruppen skall få känna att de lyckas. (Parviainen 2007:207-208, Savolainen 2007: 163)

4.3 Sammanfattning av familjedynamiken i familjehemmet och socialt stöd

Beslutet att bli ett familjehem är ett beslut som påverkar hela familjen. Familjen är inte längre bara en "privat familj" utan skall förutom att anpassa sig till det nya barnet även anpassa sig till barnets nätverk som kan vara omfattande. Fosterbarnet kan ha svåra erfarenheter i bagaget och ta mycket tid och uppmärksamhet. Varje familjemedlem måste hitta sin nya plats och lära sig nya saker. Fosterföräldrarna måste lära sig vad det innebär att ha "delat föräldraskap", arbeta tillsammans på ett nytt sätt och hitta tid för varandra och de biologiska barnen. Både mellan de biologiska barnen och fosterbarnen kan uppstå avundsjuka. Både de biologiska barnen samt fosterbarnen kanske måste anpassa sig till en ny familjekultur. För delar som det att bli ett familjehem kan föra med sig för biologiska barn kan bland annat vara att uppskatta sin familj mera, förstå andra människor bättre och lära sig ta ansvar. Till utmaningarna kan höras att måsta dela föräldrarnas tid, fosterbarnens utmanande beteende och oro för sina föräldrar.

Socialt stöd är mångfacetterat, man kan till exempel se att socialt stöd består av en relationell-, en innehålls- och en upplevelseaspekt. De flesta är överens om att det finns ett starkt samband mellan socialt stöd och människors välmående och att socialt stöd både kan ha en reparerande samt en förebyggande funktion. Alltid uppfattas socialt stöd trots allt inte som positivt. Man kan dela in socialt stöd på lite olika sätt. Ett exempel är:

emotionellt stöd, uppskattning, instrumentellt stöd, informativt stöd och nätverksstöd. Man brukar dela in en människas sociala nätverk varifrån hon potentiellt kan få socialt stöd i det privata nätverket och professionella hjälpare. Det privata nätverket delas ytterligare in i två grupper: naturliga band till följd av släktskap och förvärvade band som till exempel vänner. Förutom att man kan få socialt stöd från det privata nätverket och professionella hjälpare kan även kamratstöd ha en stor inverkan på hur starkt en människas sociala stöd är.

5 METOD

I detta kapitel redogör jag för valet av min datainsamlingsmetod, valet av informanter samt valet av analysmetod. Jag diskuterar även validitet och reliabilitet samt etiska aspekter som jag tagit i beaktande i min studie.

5.1 Kvalitativ forskningsansats

På basen av syftet med denna undersökning, som var att undersöka hur vardagen för biologiska barn i familjehem kan se ut och hur stort stöd de biologiska barnen i familjehemmet fått samt kunde ha nytta av både under förberedelsestiden inför att bli ett familjehem samt i vardagen, ansåg jag att en kvalitativ forskningsansats lämpade sig bäst för min undersökning. Fördelen med kvalitativa metoder är enligt Jacobsen (2007:15) att de är öppna och flexibla, vilket passade denna undersökning eftersom Kerola (2010) konstaterat att varje individs erfarenhet är unik. Därför var det bra att kunna anpassa intervjun efter den som intervjuades. Jag var intresserad av att få kunskap om biologiska barns subjektiva upplevelser och få en djupare förståelse för deras tankar, känslor och åsikter. Enligt Nyberg & Tidström (2012:126) samt Jacobsen (2007:15) lämpar sig den kvalitativa ansatsen bra när man vill utveckla ny kunskap och få en djupare förståelse. Larsson (2005:92) skriver att genom att använda en kvalitativ ansats vill man få kunskap om en människas subjektiva upplevelser utifrån individens egna ord, uttryck och meningsbeskrivningar. Idealet för en kvalitativ undersökning är enligt Larsson att "se världen med den andras ögon". (Larsson 2005:92) Även mitt ideal var att kunna se världen med informanternas ögon. En nackdel med kvalitativa metoder är att de är tidskrävande och därför måste man ofta nöja sig med få informanter. Detta

leder i sin tur till att man inte kan generalisera resultaten. (Nyberg & Tidström 2012:126) Jag var medveten om denna nackdel, men ansåg att fördelarna med den kvalitativa metoden var fler i detta fall.

5.2 Urval av informanter

Urvalskriterierna för denna undersökning var att informanterna skulle vara i åldern 18-35 år och vuxit upp som biologiska barn i ett familjehem. Jag ville intervjua vuxna för att de skulle ha lite distans till sin uppväxt och kanske kunna se flera aspekter av att ha haft fostersyskon. I huvudsak kontaktades biologiska barn som vuxit upp med långtids-placerade fosterbarn. En av informanterna hade vuxit upp i en familj som fungerar som mottagningsfamilj, denna informant har dock erfarenhet av barn som stannat flera år hos familjen. Informanterna skulle ha haft minst två fostersyskon eftersom de då troligen har en mångsidigare bild av vad det innebär att ha fostersyskon. Slutligen intervjuades sex informanter som vuxit upp som biologiska barn i familjehem. Informanterna är från olika delar av Finland och både kvinnor och män finns bland de intervjuade. De intervjuade var mellan 7 och 16 år när de fick sitt första fostersyskon.

Informanterna hittades, som Larsson (2005:103) beskriver, genom ett snöbollsurval, det vill säga jag hittade en informant som i sin tur hittade en till informant och så vidare. Pesäpuu ry hjälpte mig att hitta några kontakter som i sin tur ledde vidare till flera kontakter. Dessutom använde jag mig av mitt privata kontaktnät. Ungefär hälften av de tillfrågade ville inte ställa upp.

5.3 Halvstrukturerad intervju

I denna undersökning valde jag att använda mig av en kvalitativ intervju som datainsamlingsmetod. Jag ansåg att en intervju lämpade sig bäst eftersom Eskola & Suoranta (2003:85) skriver att målet med en intervju är att ta reda på vad en individ tänker. Syftet med denna undersökning var att ta reda på hur biologiska barn i familjehem upplevt sin vardag samt vad de tänker om stöd. Jag ville lyssna på och få en djupare förståelse för vad just de här informanterna berättar om sina tankar och erfarenheter. På basen av vad Jacobsen skriver om den öppna intervjun ansåg jag att denna metod lämpade sig bäst för

mig för att jag skulle uppnå mitt syfte med studien. Jacobsen (2007:92-93) skriver att den öppna intervjun passar bäst som datainsamlingsmetod när 1) relativt få enheter undersöks 2) när man är intresserad av vad människor säger och 3) när man är intresserad av hur människor tolkar och förstår ett visst fenomen.

Hur öppen en intervju är varierar (Jacobsen 2007:95). Ämnet för det här examensarbetet är, som redan nämnts, relativt lite forskat i och Kerola (2010) har kommit fram till att varje individ har en unik erfarenhet av fostersyskonskap. Av de här orsakerna ville jag inte att intervjun skulle vara för strukturerad eftersom jag ville ge informanterna möjlighet att berätta om de tankar och erfarenheter just de haft. Kvale (1997:108) skriver att en halvstrukturerad intervju ger möjlighet att följa upp ledtrådar som dyker upp under intervjun samt ställa frågor som inte är bestämda på förhand. Detta ville jag ha möjlighet till under intervjuerna. För att intervjun inte skulle spåra ut ville jag inte ha en helt öppen intervju utan som Jacobsen (2007:95-96) rekommenderar ha en plan för vad samtalet skulle innehålla. På basen av syftet med detta arbete och vad Jacobsen och Kvale skriver valde jag att använda mig av en halvstrukturerad intervju.

För att vara säker på att komma in på de teman jag ville behandla under intervjuerna utformade jag, som Jacobsen (2007:95-96) rekommenderar, en intervjuguide (se bilaga 3). En intervjuguide är en översikt över de teman som skall behandlas under intervjun (2007:95-96). Jag valde att, i enlighet med vad Denscombe (2009:256) skriver, börja med "lätta frågor" om informanten samt hans eller hennes familj. Detta för att informanten skulle kunna slappna av lite och jag få betydelsefull bakgrundsinformation om informanten. Jag delade in intervjuguiden i temaområden som var relevanta för min undersökning och därefter formulerade jag underfrågor till temaområdena (jfr. Larsson 2005:104). Jag delade in intervjuguiden i fyra olika temaområden: bakgrundkunskap om informanten samt hans eller hennes barndomsfamilj, förberedelsen inför att bli ett familjehem, vardagen i familjehemmet samt avslutande frågor. Temaområdena samt underfrågorna påverkades förutom av syftet och frågeställningarna för min undersökning av den teoretiska referensramen för denna studie samt centrala resultat från tidigare forskning. Innehållet i intervjuguiden påverkades även av Pesäpuu ry:s önskemål om hur stödet skulle se ut för biologiska barn i familjehem. Jag har som Trost (2010:54) skriver sett till att alla delar i intervjuguiden på något sätt berörts. Frågornas ord-

ningsföljd anpassades dock under intervjutillfället så att den passade informantens sätt att associera bäst. Med en skriftlig tillåtelse av informanterna har jag under alla intervjuer använt mig av bandspelare, för att som Kvale (1997:147) skriver, kunna koncentrera mig på själva ämnet och dynamiken.

5.4 Innehållsanalys

Enligt Jacobsen (2007:134) finns det olika sätt att analysera kvalitativ data, men i alla metoder växlar man mellan att analysera delarna och se dem i en större helhet. En kvalitativ analys börjar med att man samlar in rådata, som i mitt fall var utskrift av intervjuer och sedan strukturerar dem. Att strukturera betyder att spjälka upp helheten i mindre delar. När man sedan analyserar måste man se på helheten igen, till exempel genom att jämföra de olika intervjuerna. (Jacobsen 2007:135) Jag var intresserad av att tolka det material jag samlat in genom intervjuerna och se likheter och skillnader i informanternas svar. Den kvalitativa innehållsanalysen används enligt Lundman & Hällgren Granheim (2008:159, 162) för att tolka texter. I en kvalitativ innehållsanalys vill man enligt Lundman & Hällgren Granheim även beskriva likheter och skillnader i textens innehåll. På basen av detta valde jag att använda mig av en kvalitativ innehållsanalys som analysmetod.

I en innehållsanalys genomgår man enligt Jacobsen ofta fem faser och jag valde att lite modifierat använda mig av Jacobsens fem faser. Som bilaga finns en figur som exempel på hur jag gick till väga med min innehållsanalys (se bilaga 4). Den första fasen består enligt Jacobsen (2007:139) av att *kategorisera* innehållet, det vill säga dela in texten i teman eller problemställningar. Kategorierna skapar struktur i texten och gör det enklare att förstå sitt rådata. Kategoriseringen är en förutsättning för att man skall kunna jämföra olika intervjuer. En intervjuguide kan ses som en kategorisering man gjort på förhand. Trots att man gjort en kategorisering på förhand genom intervjuguiden kommer det i en öppen intervju upp oväntade data som gör att man måste granska och ändra på sina kategorier till viss del. (Jacobsen 2007:139-140) Jag byggde upp intervjuguiden så att den till viss del bestod av kategorier, men började min analys genom att läsa igenom det transkriberade materialet för att få en överblick och kom fram till tre huvudkatego-

rier: Vardagen för biologiska barn, socialt stöd under förberedelsestiden samt socialt stöd i vardagen.

Den andra fasen består av att *fylla kategorierna med innehåll*, man väljer ut citat som man anser höra till en viss kategori (Jacobsen 2007:139, 142). I samband med att jag läste igenom det transkriberade materialet kom jag först fram till de övergripande kategorierna och samlade sedan citaten som hörde till kategorierna i ett eget dokument. Genom att samla liknande citat på ett och samma ställe bildade jag underkategorier. I den tredje fasen *räknar man hur ofta ett tema eller en problemställning nämns*. Det här gör man för att kunna säga något om vad som verkar viktigt för den intervjuade. (Jacobsen 2007:139, 143) Jag valde att inte räkna exakt hur många gånger ett tema nämns i varje enskild intervju, men eftersom jag samlade citaten på ett och samma ställe kunde jag genom att ge varje intervju en egen färgkod lätt se om det fanns många eller få citat av samma respondent. Färgkodningen underlättade även den fjärde fasen där man *jämför intervjuerna och söker efter likheter och skillnader*. I jämförelsen finns det olika steg. I det första steget jämför man kategorierna och ställer sig frågor som: Vilka kategorier tas upp i intervjuerna? Vilka kategorier tas upp av några men inte av alla? Vilka kategorier tar endast en person upp? I det andra steget lyfter man fram olika uppfattningar om olika kategorier. Är informanterna samstämmiga eller tycker de olika? (Jacobsen 2007:139, 143-144) I den fjärde fasen grupperade jag ytterligare citaten under kategorierna genom att använda mig av de nyss nämnda frågorna. Genom färgkodningen var det lätt att se likheter och skillnader mellan informanternas svar och jag räknade hur många av informanterna som tog upp samma tema. De här bildade ytterligare underkategorier som jag valde att baka in i själva brödtexten i resultatkapitlet med kursiverad stil.

I den femte och sista fasen som Jacobsen beskriver söker man *förklaringar till skillnaderna*. Det här gör man genom att ställa sig frågor som: Varför tar några inte upp ett visst tema? Varför tar en person upp ett tema som ingen annan tar upp? Varför har personerna olika uppfattningar om ett tema? För att söka förklaringar måste man gå tillbaka till sitt insamlade data och försöka se vad som kännetecknar dem som tar upp eller inte tar upp ett tema. (Jacobsen 2007:139, 143-144) För att skydda informanterna samt deras familjers identitet ansåg jag att jag inte kunde utföra den femte fasen mer än ytligt eftersom faktorer som skulle kunna påverka skillnader till exempel kunde handla om in-

formanternas nuvarande ålder, hur gamla de var när de fick fostersyskon, hur många fostersyskon de har, egen personlighet, fosterbarnens personlighet, bakgrund samt ålder, hurdant stöd som funnits tillgängligt i en viss kommun samt annan information som kunde göra att man lättare känner igen informanterna.

5.5 Validitet och reliabilitet

I denna studie som har en kvalitativ ansats bör jag som Gunnarson (2002) skriver ha funderat på validitet och reliabilitet under hela studien. Gunnarson skriver att med validitet menas om jag mäter det som är relevant. Enligt (Jacobsen 2007:12-13) kallas validitet med andra ord giltighet och relevans och kan delas in i två delkomponenter. Intern validitet handlar om ifall man mäter det man tror att man mäter. Extern validitet eller generaliserbarhet handlar om ifall resultaten från ett visst sammanhang gäller också i andra sammanhang. Reliabilitet kallas med andra ord pålitlighet och trovärdighet. Med reliabilitet menas att undersökningen går att lita på, att den är gjord på ett trovärdigt sätt. (Jacobsen 2007:12-13)

I min studie som har en kvalitativ ansats bör jag enligt Gunnarsson (2002) beskriva hur jag samlat in och bearbetat data och visa att det är gjort på ett systematiskt och hederligt sätt. För att min studie skulle ha en *intern validitet*, det vill säga trovärdighet, behövde jag ta fasta på vissa aspekter. Jag bör kunna kommunicera hur forskningsprocessen påverkar studiens giltighet. Jag har under hela processen varit medveten om min förförståelse i och med att jag själv vuxit upp som biologiskt barn i ett familjehem och har egna erfarenheter och åsikter. Denna förförståelse har jag valt att diskutera närmare i den avslutande diskussionen. Jag har i detta kapitel beskrivit hur datainsamlingen gjorts, hur urvalet av informanterna skett och hur jag analyserat mitt material. Gunnarson skriver att det kan vara bra om informanterna själva kan rätta felaktiga uppfattningar. Jag valde att skicka resultatredovisningen till alla informanter före detta arbete publicerades. Detta för att informanterna skulle ha en möjlighet att till exempel kommentera citat som de känner igen som egna men anser att jag missuppfattat eller använt i fel sammanhang. I denna studie har jag inte försökt uppnå en *extern validitet* eftersom jag intervjuat enbart sex informanter. Gunnarson (2002) skriver att i en kvalitativ studie är det läsaren som

avgör generaliserbarheten, medan jag som gjort studien presenterar hur jag gått till väga samt vilka resultat jag fått.

I min studie använde jag mig av bandspelare och Gunnarson (2002) påpekar att den tekniska utrustningen påverkar *reliabiliteten*. Jag utförde provbandningar med min utrustning. Även när jag transkriberade materialet var jag nöjd med kvaliteten på bandspelaren. Kvaliteten på forskaren påverkar också trovärdigheten. Det var för mig en helt ny situation att intervjua människor inför denna undersökning. Därför var detta en läroprocess och troligen skulle jag göra bättre ifrån mig nästa gång. Jag fick dock ett mycket innehållsrikt material och det är jag nöjd med. Jag har eftersträvat *objektivitet* men som jag nämner i den avslutande diskussionen skriver Dahlberg (2001) att fullständig objektivitet är omöjligt att uppnå och att man inte kan undgå förförståelse. Genom att vara medveten om min förförståelse har jag dock ansträngt mig för att lyfta fram vad informanterna tänker och känner.

När man använder sig av individuella intervjuer måste man vara medveten om att metoden skapar både en intervjuareffekt och en kontexteffekt. Med intervjuareffekt menas att intervjuarens närvaro skapar vissa resultat och med kontexteffekt menas att platsen där intervjun genomförs skapar vissa resultat. (Jacobsen 2007:116-117) Av de här orsakerna funderade jag mycket på det egna förhållningssättet som intervjuare i intervjusituationen och var intervjuerna utfördes. Trost (2010:65) skriver om valet av intervjuplats, att miljön skall vara så ostörd som möjligt och att den intervjuade skall känna sig trygg i miljön. Trost lyfter fram att det finns för- och nackdelar med så gott som alla intervjuplatser och därför är det viktigt att vara medveten om hur platsen påverkar den intervjuade och trovärdigheten. Flera forskare anser att informanten skall ha rätt att fatta beslutet om var intervjun hålls, men samtidigt måste intervjuaren ha förslag på möjliga platser så att ansvaret inte helt blir informantens. Jag valde att fråga informanterna om de hade önskemål eller förslag gällande intervjuplats och påpekade att det viktigaste är att personen känner sig trygg i miljön och att det om möjligt är en ostörd miljö. Eftersom intervjuerna skett i olika delar av landet har jag inte alla gånger haft egna förslag men jag skulle ha tagit reda på olika möjligheter om inte informanterna haft önskemål. Öppenhet är ett absolut krav på en forskning, därför har jag beskrivit de val jag gjort i undersökningsprocessen så långt det är möjligt (jfr. Jacobsen 2007:27).

5.6 Etiska överväganden

Kvale (1997:105) påpekar att man bör göra etiska överväganden under hela forskningsprocessen. Jacobsen nämner tre grundläggande etiska krav som jag tagit fasta på. Det tre kraven är informerat samtycke, skydd av privatlivet och krav på att bli korrekt återgiven. (Jacobsen 2007: 21) I denna studie bör jag även följa Forskningsetiska delegationens etiska principer. Dessa principer delas in i: 1) Respekt för den undersökta personens självbestämmanderätt, 2) Undvikande av skador och 3) Personlig integritet och dataskydd. Till näst redogör jag för hur jag följt dessa principer.

Informerat samtycke

Det första etiska kravet som Jacobsen (2007:22) nämner kallas informerat samtycke. Det mest centrala med informerat samtycke är frivillighet. Till frivillighet hör att den som deltar i forskningen vet om de risker och möjligheter ett deltagande kan föra med sig. (Jacobsen 2007:22, Kvale 1997:107) Enligt Forskningsetiska delegationen (2009) skall deltagandet förutom frivillighet basera sig på tillräcklig information. Jag utformade ett informationsbrev (se bilaga 1) enligt Forskningsetiska delegationens etiska principer till informanterna med mina kontaktuppgifter, information om att materialet skulle samlas in genom individuella intervjuer, den beräknade tidåtgången, hur det insamlade materialet skulle användas samt att deltagandet var frivilligt. På detta sätt försökte jag som Jacobsen (2007:23) skriver ge tillräcklig information åt informanterna. Till informerat samtycke hör att den som deltar i en undersökning måste ha förmågan att själv bestämma om hon vill delta i undersökningen (Jacobsen 2007:22). Det här är en orsak till att jag i detta examensarbete valde att intervjua myndiga personer. Frivillighet som betyder att få göra sitt val att delta utan någon press från andra (Jacobsen 2007:22) är någonting jag funderade på. Min förhoppning är att informanterna inte känt press att delta varken för att de möjligen vet om att det forskats relativt lite i detta ämne eller känt press från vänner, familjemedlemmar eller bekanta som de fått höra om undersökningen av.

Skydd av privatlivet

Enligt Finlands grundlag har alla människor rätt till integritetsskydd, därför är detta även en viktig forskningsetisk princip (Forskningsetiska delegationen 2009). Att skydda

informanternas privatliv är viktigt. Människor kan ha olika uppfattningar om vad som är känslig information och ju känsligare informationen är desto viktigare blir det att skydda privatlivet. (Jacobsen 2007:24) Informanterna i min studie har troligen olika åsikter om hur känslig information de gett. Trost (2010:61) beskriver ordet konfidentialitet och säger att "med det menas att det som sägs inte kommer att föras vidare- ingen skall kunna få reda på vem som sagt eller gjort vad." I detta arbete har informanternas privatliv skyddats så mycket som möjligt. Jacobsen (2007:24) lyfter fram att ju längre in i den *privata sfären* man rör sig (som till exempel kan vara familjen) desto mer måste man försäkra sig om att man skyddar privatlivet. Jag har rört mig långt inne i den privata sfären eftersom det handlar om den enskildes upplevelser inom familjen och för att till familjen hör eller har hört barn som är eller varit barnskyddets klienter. En viktig etisk aspekt är hur stor möjligheten är att identifiera enskilda personer utifrån undersökningsdata? Det här är en särskilt stor utmaning i kvalitativa undersökningar som består av ett litet urval. (Jacobsen 2007:24) Jag har avlägsnat data som kan bidra till att man kan känna igen en enskild person (jfr. Jacobsen 2007:25, Kvale 1997:109). Även Forskningsetiska delegationen (2009) betonar att man bör bedöma utdrag från materialet utgående från ifall det är möjligt att känna igen en person. På basen av detta bör man avgöra vad som skall lämnas bort. I min studie berättas till exempel inte vilken ort informanterna kommer ifrån och om det finns andra detaljer som kan avslöja vem som deltagit i intervjun har även sådan fakta lämnats bort. I denna studie lämnades bort mycket specifika detaljer om fosterbarnens bakgrund. Det är inte enbart informanternas privatliv utan även fosterbarnens, fosterföräldrarnas och fosterbarnens biologiska släkts privatliv som skall skyddas. Namnen på alla personer är påhittade.

Krav på att bli korrekt återgiven

Fullständigt återgivande är ett ideal som man aldrig kan uppnå men som man däremot bör sträva efter enligt Jacobsen. Så långt det är möjligt skall man därför återge resultaten fullständigt och sätta in dem i sitt sammanhang. I denna forskning har undvikits att ta resultat ur sitt sammanhang för att argumentera för någonting som den intervjuade inte menat ursprungligen, precis som Jacobsen skriver om. (Jacobsen 2007:26-27) Att jag strävat efter att återge resultaten korrekt anser jag att handlar om respekt. Forskningsetiska delegationen (2009) betonar att alla informanter skall bemötas

med respekt och när man publicerar resultaten skall man göra det på ett sätt som tar hänsyn till informanterna. Jag har varit noggrann med att på alla sätt undvika att skada informanterna som deltagit i denna studie.

6 RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel redogörs för de resultat som kommit fram under intervjuerna. Resultaten har valts att delas in enligt forskningens två frågeställningar: hur upplever biologiska barn i familjehem sin vardag? och hur stort stöd har biologiska barn i familjehem fått och önskat sig i förberedelseskedet samt i vardagen? Stödet under förberedelsestiden samt stödet i vardagen skildes dock åt. Alla intervjuer har gjorts på finska. Jag har valt att inte översätta citaten till svenska, detta för att även de som inte kan svenska skall få ut någonting av arbetet. Samarbetspartnern för detta arbete Pesäpuu ry och andra som visat intresse för arbetet är i huvudsak finska. Jag valde även att inte översätta citaten för att vara säkrare på att informanterna blir korrekt återgivna. Jag kommer genomgående i resultatredovisningen att kalla de som deltagit i intervjun för informanter.

6.1 Vardagen för biologiska barn i familjehem

Till näst redogörs för informanternas erfarenheter av vardagen i familjehemmet. Resultaten är indelade enligt de kategorier som steg fram i innehållsanalysen. Jag har velat lyfta fram så väl likheterna i informanternas upplevelser men även deras unika erfarenheter.

6.1.1 En insiktsfull och positiv erfarenhet att ha vuxit upp med fostersyskon

Resultatet visar att majoriteten av informanterna upplevt att de levt *en bra och normal vardag*, där det att vara del av ett familjehem blivit en rutin. Majoriteten anser att det funnits mera positivt än negativt kopplat till att vara biologiskt barn i ett familjehem och en av informanterna beskriver det som en "förstärkande erfarenhet". Alla informanter betonade dock att de vet att alla biologiska barn inte har en lika positiv upplevelse som de själva.

"pääasiassa semmonen tosi vahvistava kokemus ollu enkä koe sitä millään lailla negatiiviseksi että meidän vanhemmat on toiminut sijaisperheenä ja ite on sit ollu se sijaissisarut mut että, niin aattelis mut et kaikilla se kokemus ei oo se sama"

Enligt resultatet är majoriteten av informanterna *glada över* att ha sina *fostersyskon*. Informanterna har oftast tyckt om att umgås och leka med sina fostersyskon. Att få ta hand om spädbarn lyfter informanterna speciellt fram som något positivt. Även stolthet över att få visa upp ett nytt fostersyskon syns i några informanters berättelser.

"siel on ollu tosi semmosia ihania tapauksia kyllä mukana jonka kanssa on ollu tosi mukava leikkiä"

Informanterna ser många positiva sidor med att ha levt som biologiskt barn i ett familjehem. De lyfter fram att de fått en *större förståelse för olika människor* och att de lärt sig komma överens med olika slags människor.

"vaikka aina niinku sanotaan et sä voit suomes tehdä ihan mitä vaan ja niinku se on sust ittestäs kiinni, niin ei se aina oo ja et niinku sil tavalla varmaan omakohtasesti, tai kun on niin vahva oma kokemus jostain ihmisestä niin ehkä pystyy sit ymmärtää erilaisuutta paremmin."

Två av informanterna lyfter fram att de känner sig *självssäkrare med barn*. De vet hur man ska vara också med "svåra" barn eftersom de vuxit upp i ett familjehem.

"hyvä et on tavallaan tullu semmonen olo et tuli niinku minkäläinen lapsi tahansa niin kyl mä pärjään et kauheen paljon pahem... on ollu semmosii tilanteita et hirveen paljon pahempaa ei varmasti kyllä voi tulla vastaan vaik varmasti voi mutta kuitenkin"

6.1.2 Varierande tankar och olika känslor om att få fostersyskon

Fyra av sex informanter har fått fostersyskon mer än en gång och resultatet visar att för hälften av respondenter hörde det till vardagen att få nya fostersyskon. Resultatet visar att alla informanter upplevde tiden när de väntade på att få fostersyskon som åtminstone delvis *spännande och rolig*. Många hade även önskat sig syskon, i första hand yngre syskon.

"mä oon pienest asti myös toivonu nuorempia sisaruksia, harmitellu sitä kun mulla ei ole pikkuveljeä eikä pikkusiskoa niin sikäli oli tavallaan kauheen kivaa ja jännää et ne tulee"

Två av informanterna beskriver *motstridiga känslor* de hade. De motstridiga känslorna kunde för informanterna handla om att inte veta vad som väntar och för en informant att behöva flytta. En av informanterna beskriver hur han började gråta när han först hörde att de skulle bli stödfamilj. Han förklarar det nu med att han inte kunde svälja tanken genast. Senare ändrade reaktionen trots allt.

"tuntu kivalta et tulee jotain muita asuu et se oli tosi jännää et mä sain kuulla siitä et on pieni... tunteeks niistä niinku omiks sisaruksiks vai onks ne niiku iha jotai vieraita jotka vaa asuu täällä"

Trots att alla informanter någon gång under intervjun beskriver väntan som positiv och spännande berättar tre av informanter om andra tankar eller känslor de gått igenom före de fått ett nytt syskon. Informanter beskriver mycket *olika tankar*. En av informanterna ville inte ha långtidsplacerade fosterbarn för att inte behöva dela någonting. En annan beskriver tankar om att kunna hjälpa barn som har det sämre men även historier han hört om andra familjers fosterbarn som han funderade på. Den tredje beskriver tacksamhet för att föräldrarna inte tog emot fosterbarn när informanten var yngre.

"kyl sitä kuuli aina kaikenlaisia tarinoita mitä tuttavaperheissä oli tapahtunu ja kaikkea tämmösiä kun oli väkivaltasia tapauksia ja muuta vastaavaa niin kyllä se kävi mielessä ja kyllä sitä niinku aina vähän sillai aatteli kun ties että joku uus on tulossa"

6.1.3 Praktiska förändringar, ett ökat ansvar och mera gemenskap inom familjen

Två av informanterna beskriver hur många praktiska detaljer man måste tänka på när fostersyskonen skulle komma eller hade flyttat. Informanterna måste *ta i beaktande fler människor* som nu var en del av deras familj och vardag. Informanterna beskriver hur familjen funderade vem som skulle sova var, att man måste fundera på att varmvattnet skulle räcka åt många fler samt att man inte kunde ha ljud för sig så sent som man var van vid. Informanterna beskriver även hur man inte kunde lämna barnet eller barnen

ensamma hemma ens en kort stund och måste fundera på barnvakter. En av informanterna beskriver hur det att måsta ta i beaktande fosterbarnen ibland väckt frustration.

"etenkin sillon aiemmin niin ollu vähän ärsyttävää koska no ihan sillai niinku käytännön asioissa just sillon nuorena niin ennen lapsia mä sain... meluta ja tehdä ihan mitä vaan milloin vaan et sit ku lapset tuli oli kaheksalt hiljasuus"

Tre av informanterna beskriver det som en positiv förändring att ha *mera gemenskap med familjen* genom aktiviteter eller vardagssituationer. Det att någondera eller båda föräldrarna är hemma mera beskrivs som positivt. Flera av informanterna säger att de kommit närmare familjemedlemmar. Informanterna förklarar själv det här med att "de är i samma båt" och på "samma sida" med till exempel biologiska syskon eller föräldrar. De övriga beskriver att relationen inte har förändrats till familjemedlemmar vilket i deras fall ses som något positivt.

"äiti hirveesti koittaa järjestää kaikkee yhteist tekemist, varsinki lomalla et mennää yhes et nyt kootaan koko porukka ja mennää näin ja, onhan se sillee et siin tutustuu aika hyvin."

En del av informanterna beskriver ett *ökat ansvar och mindre uppmärksamhet* efter att fostersyskonen kommit. Två av informanterna beskriver att de "blev vuxna" när fostersyskonen kom eftersom fostersyskonen tog föräldrarnas uppmärksamhet. Det ökade vardagsansvaret som att gå till butiken, sköta om fostersyskonen, hjälpa med läxorna och annat beskrivs inte direkt som något negativt eller att föräldrar krävt det. Ansvaret beskrivs mera som en viss skyldighet och flera påpekar att med tanke på deras ålder har de haft passligt med ansvar. Att fosterbarnen tagit föräldrarnas uppmärksamhet beskriver informanterna på lite olika sätt, den ena hur barnen framför allt i början tog all uppmärksamhet medan den andra hur det även som vuxen ibland kan vara irriterande att tala i telefon med sin mamma eftersom samtalet avbryts hela tiden av fostersyskonen. Båda informanterna är mycket noggranna med att påpeka att de inte skulle vilja leva utan fostersyskonen.

"et kyllä se tavallaan itellekin on tullut jossain määrin työtä joo mutta ei se nyt koe välttämättä, niin no ehkä joskus vois ajatella et ois ehkä mielummin tehny jotain muuta kun kattonu jotain lasta vaikka ei se nyt sillai niinkun pakko oo ittelle ollu mut kumminkin semmonen tietynlainen velvollisuus ehkä"

"kaikki mitä ne jakso niin ne voimat meni sit niihin lapsiin et sit me oltiin niiku niit aikuisii"

6.1.4 Fosterbarnens beteende kan föra med sig utmaningar i vardagen

Resultatet visar att informanterna funderat på fostersyskons beteende. Alla fosterbarn har inte haft ett utmanande beteende. Alla informanter har trots det upplevt någon form av utmanande beteende hos något fosterbarn. Det utmanande beteendet kunde se olika ut. Två av informanterna beskriver hur det *utmanande beteendet* kunde ta sig uttryck i *början av placeringen*. Båda två visar trots allt att de förstår vad det utmanande beteendet kan bero på.

"ne oli sit aluks tosi semmosii et...se oli tosi niinku äidis kiinni koko ajan et se kilju hysterisesti jos äiti lähti jonneki et se luuli varmaan et se jätetään tai jotain ja niinku jos joku muu halas äitii nii seki oli tosi huonoo ja et se oli vaan hänen ja sit kaikki tavarat oli niinku et hänen tavarat"

Fyra av informanterna beskriver utmanande beteende som *syns och hörs ofta i vardagen* och speciellt en av informanterna har själv tagit en aktiv roll samt till och med använt sig av fysiska metoder vid behov. Informanterna visar en stor förståelse för vad barnens beteende kan bero på.

"kyl mä muistan viel sen et mä oon oikeesti paininu hänen kanssaan ja joutunut painamaan kaikki neljä raajaa lattiaan et sit mä oon käytännös katsoen maannut päällä että hän ei pääse lyömään mua ja itse asias se alko siit et hän löi äitiä johon mä menin väliin"

Tre av informanterna beskriver *utmanande beteenden som inte syns annat än inom hemmets fyra väggar*. De som beskriver ett sådant beteende hos fosterbarnen verkar på basen av hur de beskriver både med ord och tonläge tycka att ett utmanande beteende som enbart kommer till uttryck inom familjen upplevs som det mest utmanande beteendet.

"se kumminkin on taas siellä kodin neljän seinän sisällä et, sekään ei näy ulospäin et sit kaikki naapurit ja ystävät saattaa sanoa että: "Voi että kun se on niin ihana se teidän lapsi, niin hiljanen ja herttanen ja käyttäytyy hyvin ja muuta..." Mut sit et se arki siellä kotona oli jotain aivan muuta"

En av informanterna beskriver *plötsligt utmanande beteende*, hur oväntat det var att den mest utmanande tiden var när fosterbarnen nästan var myndiga.

"se tuli jotenkin shokkina ku just ku ne on täyttämäs 18 niin sillon ne on tota niinku flipannu... ehkä kaikist rankimmat ajat on ollu just sillon ku ne on täyttäny 18"

I resultatet syns många olika *känslor fosterbarnens utmanande beteende väckt* hos informanterna. Känslor som syns i resultaten är bland annat oro, frustration, hjälplöshet samt överraskande känslor om att barnen borde vara tacksamma för vad de fått och vad familjen gett upp för dem. Samtidigt visar resultatet att det för de flesta informanter blivit vardag att leva med fosterbarns utmanande beteende och att de inte nödvändigtvis i vardagen tänker så mycket på det utmanande beteendet. Två av informanterna beskriver att de först i vuxen ålder insett att de *inte bearbetat svåra känslor* det att leva i ett familjehem fört med sig.

"välillä tuntu että hakkaat päätäs seinään, kaikkes yrität ja toinen vaan nauraa päin naamaa"

6.1.5 Fosterbarnens bakgrund och biologiska släkt väcker funderingar och känslor

Resultatet visar att informanterna haft *varierande upplevelser av fosterbarnens biologiska släkt*. Några informanter beskriver att relationen kan upplevas olika till olika släktingar. I resultatet syns att många informanter håller sig lite på avstånd till fosterbarnens biologiska föräldrar. Två av informanterna beskriver att det varit intressant att träffa föräldrar och några beskriver en neutral inställning. En av informanterna tar upp att deras familj i början för öppet tog emot de biologiska föräldrarna till ett barn eftersom föräldrarna var mycket medvetna om sina rättigheter och ofta av en orsak eller annan hörde med att ta kontakt med jurister.

"mä just sit koin et en mä tiie mitä mä sanoisin niille et must niinku tuntu et mä oon eri planeetalta niiden kans"

"niitäkin oli ihan mielenkiintoista tavata ja mukava tavata ja ootti niitä tapaamisia ja sitten, se oli oikeestaan aika tavallista"

Resultatet visar att informanterna haft många frågor och tankar samt en *varierande förståelse för de biologiska föräldrarnas livssituation*. Käslorna informanterna beskriver går från skalan oro över föräldrarna till, frustration och ilska samt bara äkta oförståelse. Två av informanterna visade en stor förståelse för de biologiska föräldrarnas livssituation.

"etenkin sillon nuorempana oli niin vaikee ymmärtää et miten joku voi tavallaan valita esimerkiksi alkoholin tai huumeet oman lapsensa tavallaan hyvinvoinnin yli se oli mulle aivan semmonen käsittämätön asia"

Resultatet visar att informanterna har olika mycket *kunskap om fosterbarnens bakgrund*. Fem av informanterna säger sig veta mycket om fosterbarnens bakgrund. Vissa har vetat mycket redan innan fosterbarnen kommit, andra har fått veta så småningom av sina föräldrar, någon har fått veta bara det barnen minns och en av informanterna vet endast lite om barnens bakgrund men skulle inte vilja veta mera. Ett intressant resultat är att informanterna har mycket olika uppfattningar om *betydelsen av att känna till eller inte känna till saker om fosterbarnens bakgrund*. Vissa av informanterna argumenterar starkt för att det är självklart att de biologiska barnen bör få veta så mycket som möjligt för att kunna förstå barnen bättre. Andra tycker det är skönt att inte veta för mycket eller anse att tystnadsplikten är mycket viktig. Resultaten visar att enbart två av informanterna anser sig veta hurdana riktlinjer som finns gällande vad biologiska barn i familjehem borde få veta av sina föräldrar.

"vanhemmatkin on osannu hirveen hyvin sitten tuoda sitä tietoa ja ehkä sopivalla siihen ikään ja kehitystasoon liittyvällä tavallaan"

"mitä enemmän sä tiiet sitä paremmin sä osaat tätä hommaa"

Fosterbarnens bakgrund och situationer när de biologiska barnen får veta om bakgrunden har hos många av informanterna *väcka starka känslor*. Alla informanter har en stor medkänsla med sina fostersyskon och denna medkänsla är grunden till de starka känslorna. Även upplevelser fosterbarnen måste gå igenom efter att de blivit omhändertagna har väckt starka känslor hos informanterna. Två av informanterna berättar om hur fosterbarnens föräldrar inte kommit till överenskomna träffar med fostersyskonen och att det väckt starka känslor hos dem själva när de funderat på hur det känns för fosterbar-

nen. En av de informanterna tar upp hur även de biologiska barnen i familjen blev glada när någon släkting skickade något åt fosterbarnet.

"mä muistan siis se on tosi vahvasti se että ne ei oo tullu hakee jos on sovittu et se on ehkä mietityttäny et tai kun muistan et ne on istunu siin oven ees tyliin matkalaukkujen päällä niin on tuntunu niinku tosi pahalta niitten sisarusten takii et milt niist on tuntunu"

6.1.6 Oro, ansvar och en beskyddande attityd mot fostersyskon och föräldrar

Enligt resultatet är ett av de synligaste teman i majoriteten av informanternas svar oro, beskydd och ansvar om både sina fostersyskon och föräldrar. Majoriteten av informanterna har en *skyddande attityd mot fosterbarnen*. Tre av informanterna beskriver mycket funderingar och oro för sina fostersyskons framtid. Några av informanterna funderar på skillnaden till sina biologiska syskon och hittar någon form av förklaring i sin skyddande attityd mot fostersyskonen. Funderingar kring att fosterbarnen har andra gener och har varit med om traumatiska händelser i den tidiga barndomen syns i vissa berättelser indirekt som en rädsla att förlora sina fostersyskon.

"toki sit harmaat hiukset aiheutta se et miten heidän tulevaisuus sit kun kaikee ei saa korjattuu, kaikkii ongelmii ei saa poistettuu osa ongelmist tulee vast myöhemmin.. se mikä välillä huolettaa on se että missä ne on esimerkiksi kymmenen vuoden päästä?"

Den informant vars familj huvudsakligen tagit emot korttidsplacerade barn beskriver hur svårt det är att förhålla sig till barn vars framtid knappast kommer att vara bättre än vad deras bakgrund är, i beskrivningen syns en viss form av *otillräcklighet* hos informanten.

"se on ollu varmaan kaikista vaikeinta jopa mulle vaikka mä en tietenkään mikään päävastuullinen huoltaja ollukaan mutta se suhtautuminen niihin lapsiin joiden tulevaisuus aika suurella todennäköisyydellä ei tuu olemaan sen parempi kun menneisyyskään"

Oro, beskydd och ansvar om sina föräldrar var ett tema som indirekt eller direkt kom fram i alla informanters svar men temat kunde ta sig lite olika uttryck. Speciellt indirekt i hur informanterna formulerade sina meningar syntes ofta att de biologiska barnen

"satte sina föräldrar före sig själva". Informanterna beskrev oftast någonting som de upplevt som tungt genom att poängtera att det antagligen varit ännu tyngre för föräldrarna. Flera av informanterna ville även beskydda sina föräldrar från fostersyskonens beteende, både med ord och handling.

"ku puhuttiin siitä äidin puolustamisesta niin siinä me ollaan oltu, minä erityisesti kun nyt läsnä olen ollut eniten, niin kaikki tosi tiukkoja et äitiin ei saa käydä käsiksi, mua saa sit lyödä"

Majoriteten av informanterna uttryckte att de *inte ville vara till besvär* och oroade sig för hur deras i första hand mammor orkar. Informanterna ville inte vara till besvär bland annat för att de ansåg att föräldrarna har tillräckligt fullt upp med fosterbarnen. Två av informanterna lyfte fram att de inte vill vara till besvär för att de i det här fallet visste att deras mammor drömt om att ha fosterbarn och en informant beskrev att just det här fick henne att ändra sitt eget beteende. En del av informanterna uttryckte även stor beundran för sina mammor för att de följt sin dröm samt orkar med vardagen.

"tuntu ehkä enemmän siltä et jos ois jotain sanonu niin sit vaan rasittaa niitä lisää"

6.1.7 Sammanfattning av vardagen för biologiska barn i familjehem

Alla informanter som deltog i denna studie ansåg att det varit en positiv erfarenhet att växa upp med fostersyskon. Genom denna erfarenhet hade de biologiska barnen bland annat upplevt större gemenskap med familjen samt fått en större förståelse för olika människor. Informanterna hade alla sin egen upplevelse och det fanns många skillnader i deras svar. Trots skillnaderna var många situationer, tankar och känslor liknande bland informanterna. Alla beskrev det som spännande och roligt att få fostersyskon, men motstridiga tankar och funderingar kunde även förekomma. Flera förändringar i vardagen i och med att fostersyskonen kom var liknande bland informanterna. Informanterna fick ett större ansvar i och med att familjen blev ett familjehem. Alla informanter hade upplevelser av fosterbarns utmanande beteende som kunde ta sig uttryck på olika sätt och i olika skeden. Funderingar kring fosterbarnens bakgrund, den biologiska slakten och oro för fosterbarnens framtid var centrala resultat. Majoriteten av informanterna beskrev både indirekt och direkt oro, beskydd och ansvar om både sina fostersyskon och sina egna föräldrar och undvek att "göra bördan tyngre" för sina föräldrar.

6.2 Socialt stöd under förberedelsetiden

Socialt stöd under förberedelsetiden delades delvis in enligt intervjuguiden där frågor om stöd informanterna fått samt önskat sig ställdes. Den slutliga indelningen gjordes dock på basen av de resultat som blev synliga genom innehållsanalysen.

6.2.1 Stöd de biologiska barnen fått under förberedelsetiden

Resultatet visar att informanterna i förberedelseskedet var i störst behov av *informativt stöd, att få diskutera och kunna ställa frågor*. Alla informanter beskriver att de fått sådant stöd av sina föräldrar. Alla utom en av informanterna berättade att föräldrarna frågat de biologiska barnen om deras åsikter och tankar före de gjort beslutet att bli ett familjehem. Informanterna verkar ta det som en självklarhet och en av informanterna beskriver hur viktigt det är för att familjen skall vara på samma sida. Informanterna har även genom det här känt sig delaktiga och haft möjlighet till informativt och emotionellt stöd. En av informanterna berättar att förberedelsen för ett av barnen som kom till dem såg annorlunda ut eftersom föräldrarna visste att barnet var mera krävande. Av denna orsak betonade föräldrarna att de tar ansvar för svåra situationer med det här barnet och inte förväntar sig något av de biologiska barnen.

"kyl se on ihan välttämätöntä että tota, että vanhemmat ottaa ne lapset mukaan tietynlaiseen päätöksentekoon niin siinä pysyy semmonen tota, pysyy välit tai on niinkun tavallaan samalla puolella silloin sitä hommaa"

Flera av informanterna beskriver att de framför allt med sina mammor haft möjlighet att prata om sina känslor, att deras mammor lyssnat och att de fått *emotionellt stöd* på det här sättet. Vissa har utnyttjat möjligheten medan andra inte just då velat prata om sina känslor.

"me juteltii aika paljon et miltä tuntuu ja muuta... kuunteli meitä"

Två av informanterna berättar att de var med och hälsade på barnet eller barnen till barnhemmet innan barnen flyttade till familjen. Speciellt en av dem tänker att det på ett sätt var ett *stöd att känna sig välkommen* dit.

"lastenkodissa oli mukava se henilökunta et muistaa ehkä vieläkin että ketä siellä oli ja mitä siellä oli et sitä kautta varmaan jotakin semmosia yleisiä juttuja tai ainakin tuns olevansa tervetullut sinne"

Två av informanterna beskriver hur de anser att *stödet* till stor del bestått av sådant *som ingen annan nämner*. Den ena tycker att det exempel föräldrarna visat varit ett viktigt stöd. Den andra anser att det att familjen först var stödfamilj gjorde det lättare att anpassa sig till fostersyskon. Denna informant betonar ofta under intervjun att hans rekommendation är att familjer först skulle pröva på att vara stödfamilj före de beslutar sig för att bli familjehem.

"ehkä jos vois suositella niinkun sijaisperheeks ryhtyviä tai siis jos on perhe mis on biologisia lapsia jotka aikoo ryhtyy sijaisperheeks niin kyllä tukiperhe mun mielestä kuulostaa semmoselta ajatukselt mitä kannattaa kokeilla ensin vähintään"

En av informanterna nämner att hon i förberedelseskedet fått samtalsstöd genom att *prata med sina vänner*. En annan informant upplevde att de biologiska barnen i familjen var *med i förberedelsen* från början även *från de professionellas sida* och på det sättet fick stöd av de professionella.

"kaverit on ehkä semmonen suurin kelle sit, jos ei äidille nii sit niille oon puhunu ainaki"

"muistan et meidän lastenkin kanssa välillä keskusteltiin ja kyseltiin, just että mitä vanhemmat meidän kanssa on puhunut tai muuta, mut että jotenkin tutuu että meidät on otettu alusta lähtien mukaan."

6.2.2 Stöd de biologiska barnen önskat sig i förberedelseskedet

Resultaten visar att majoriteten av informanterna önskat sig mera stöd av professionella, framför allt att *känna sig sedda av professionella*. De flesta nämner i första hand socialarbetare. Enligt resultatet hade informanterna i förberedelseskedet främst önskat sig *informativt stöd av professionella*: vad det kan innebära att bli ett familjehem och vem man kan prata med om man undrar över något. Flera av informanterna betonar hur viktigt det skulle vara med ärlig information om vad som kan väntas.

"et ne ois ehkä ollu sit myös kiinnostuneit tai sitä tukee ois jotenki tarjottu sit myös meille et se ei ois niinku vaan niiden välinen projekti vaan et se on et lapset on niinku tärkeitä"

Fyra av informanterna tar upp att någon sorts *skolning eller förberedelse* skulle ha kunnat vara ett bra stöd för dem. Där påpekar informanterna att det är viktigt att skolningen är anpassad efter barnets ålder. En av informanterna tänker att förberedelsekursen borde vara obligatorisk precis som de vuxnas PRIDE-utbildning är obligatorisk.

"siin vois tietysti olla se et ensinnäkin olis jonkin tyyppinen niinku ei ehkä PRIDE-kurssi mut joku tämän valmentava niinku niille biologisille lapsille joka huomiois sen iän"

Två av informanterna funderar på hur mycket deras föräldrar fått instruktioner av professionella hur de kan förbereda sina biologiska barn. De här informanterna anser att det att *ge föräldrarna information om hur de skall stöda sina barn* kunde vara till hjälp för dem.

"mä en oikein tiedä et kuinka paljon PRIDE-kurssilla tavallaan, kerrotaaks siel mitään ohjeistusta siihen et miten omia lapsia pitäis valmistella ja miten se valmistelu niinku riippuu lapsen iästä"

En av informanterna nämner att *kamratstöd* möjligen kunde ha varit till nytta i förberedelseskedet.

"ehkä jos silloin olis ollu niinku muita perheitä, tai muita sijaissisaria samassa tilaneessa, toisaalta ei nyt sillai osaa mennä sen 11-vuotiaan pään sisälle että olisko sille ollu tarvetta mutta sitte aattelis että ehkä olis voinu olla... mut en tiedä ei sitä ehkä sillon osannu kaivata mut et jos unelmoida voi niin se vois olla"

6.2.3 Sammanfattning av socialt stöd i förberedelseskedet

Resultatet visar att informanterna under förberedelsetiden haft störst behov av information, att få diskutera och att kunna ställa frågor. Även att i det här fallet framför allt mammorna gett emotionellt stöd upplevdes som viktigt. Informanternas föräldrar har väl kunnat uppfylla informanternas behov av informativt stöd. Däremot anser endast en informant att de professionella gjort henne delaktig under förberedelsetiden. Enligt resultatet önskar sig informanterna framför allt informativt stöd av professionella, som vad det kan innebära att bli ett familjehem och vem man kan prata med om man undrar

över något. Flera informanter tar upp att någon sorts skolning eller förberedelse skulle ha kunnat vara bra för dem. Endast en av informanterna tar upp att stödet av vänner var viktigt och en annan att kamratstöd kunde ha varit bra.

6.3 Socialt stöd i vardagen

Det sociala stödet i vardagen delades upp på basen av resultaten i innehållsanalysen. Allmänt kan sägas att resultatet visar att majoriteten av informanterna inte tänkte på att sakna stöd så länge de var mitt uppe i vardagen. I vuxen ålder har många däremot börjat fundera mera på stöd, hurdant behov de själva haft och hurdant stöd som hade varit tillgängligt vid behov. Detta bidrog möjligen till att informanterna inte hade så klara önskemål om stöd men däremot mycket givande tankar och funderingar.

6.3.1 Socialt stöd av familjen

Enligt resultatet har alla informanter fått stöd av sina föräldrar, majoriteten av informanterna pratar i huvudsak om att de på ett naturligt sätt fått både emotionellt och informativt stöd av sina mammor. Resultatet visar att *möjligheten att kunna prata* är den viktigaste formen av stöd för informanterna. En av informanterna beskriver hur det nu som vuxen och genom kriser känns lätt att prata med föräldrarna men hur det som yngre kändes som att hon inte behövde eller kunde prata fast möjligheten kanske fanns. En av informanterna beskriver hur det i början när fosterbarnen kommit kändes som att det inte fanns en möjlighet att få stöd av föräldrar eller någon annan eftersom fosterbarnen tog all uppmärksamhet. Enligt resultatet var det speciellt viktigt för informanterna att deras *mammor orkade lyssna* och vara intresserad av dem. Flera av informanterna har haft ett stort behov av att prata om framför allt fosterbarnens problem. Några informanter nämner även att det varit viktigt att tala om de biologiska föräldrarnas problem. Resultatet visar att stödbehovet hos informanterna varit både att få information och att få bearbeta sina egna känslor.

”etenkin niinku kun on kuullu niit rankimpia kokemuksia sieltä niin, niin siin vaihees oon ollu kovin tyytyväinen siitä että on äiti jolle voi puhuu... ne on ollu semmosii tilanteit jossa on itse ollu vaikee olla siel... se että just ne et miten niinku miten toimii siin tilanteessa ja ehkä miten käsitellä ne omat tunteet jotka niist tulee”

Resultatet visar att för flera informanter var det viktigt att få diskutera moraliska frågor som "gjorde jag rätt eller fel". Även att få bekräftelse på att föräldrarna tycker man gjorde bra ifrån sig var viktigt för informanterna. Enligt resultatet har vissa informanter fått informativt stöd om hur man skall gå till väga när ett barn är till fara för sig själv eller någon annan och varför man skall göra på ett visst sätt.

"tommonen tilanne on ihan hyvä käydä läpi ja niinkun sillei et en tiedä et teinkö oikein vai väärin ja niinku tämmösiä et se on niinku mukavaa sit et äiti on siinä ja sanoo et no mun mielestä sä teit ihan hyvin"

Resultatet visar att flera av informanterna fått "osynligt" stöd. En av informanterna märker själv mitt under intervjun hur hon fått stöd av sin mamma men inte reflekterat över det så mycket. Två andra informanter nämner genomgående under intervjun att de inte varit i behov av stöd eller haft ett mycket litet stödbehov. Ett intressant resultat är dock att dessa informanter nämner flera källor till stöd som varit tillgängliga för dem än resten av informanterna.

"vaikee myös se et mitä mä sanon kun laps kertoo jotain tommosta niinku tavallaan rankkaa et mitä mä voin sanoa siihen?... siitä keskusteltiin äidin kans jonkin verran että, kato oonhan mä saanut tukea (naurua) näist just huomaa et oonhan mä saanut äidiltä aika paljonkin tukea se on vaan tullu pikkuhiljaa"

I resultatet syns en stor skillnad i hur mycket stöd informanterna anser att de fått av sina biologiska syskon. Syskonens stöd beskrivs från ytterligheten att man inte vet vad de tänker till att de varit ett av de största stöden. En av informanterna beskriver hur det att en placering upphörde förde de biologiska syskonen närmare varandra.

"ei me ehkä hirveesti olla ees koskaan juteltu tosta asiasta en mä edes itse asiassa tiedä et mitä se on aatellu tosta"

"se on vähän niinku semmost vertaistukee et jos samas venees kuitenkin ollaa nii tota. Et kyselee vähä et niinku miltä silt tuntuu ja sit et se haluu kuulla"

En av informanterna beskriver hur viktig tiden med bara kärnfamiljen var när familjen hade ett mycket utmanande barn placerat hos sig. En annan informant beskriver hur viktigt det är att familjen ser problemen som kan finnas på samma sätt och är på samma

sida. Denna informant har också erfarenhet av att familjen ser olika på en situation. Resultatet visar att denna informant anser att det viktigaste i en sådan situation är att föräldrarna kan se saken också från de biologiska barnens perspektiv.

"arkea kun aattelee sen keskimmäisen kohalla niin semmoset kotilomat tai tämmöset oli hirveen tärkeet että sitten sille meidän perheelle ja semmoset hetket että sai olla ihan neljästeen tai tuulettaa vähän ajatuksia"

6.3.2 Socialt stöd av vänner

Enligt resultatet har informanterna *motstridiga tankar gällande stöd från vänner*. Informanterna har fått allt ifrån just inget stöd av vänner till ett stort stöd. Två av informanterna säger att vänner inte visat så stort intresse. Majoriteten av informanterna uttrycker sig motstridigt gällande stöd från vänner. En informant säger till exempel att han inte i något skede varit i behov av stöd men nämner senare i intervjun att han diskuterat mycket med sina vänner. En annan säger i början av intervjun att hon inte har haft behov av stöd av vänner och att vännerna inte var intresserade. När denna informant där emot skall beskriva sitt drömstöd berättar hon att det skulle vara att kunna tala med sin bästa vän och inte vara bunden av tystnadsplikt. En tredje informant ändrar sig från att hon kanske talat mer med vänner än familj men kommer i samma mening fram till att kanske hon inte talat med vänner heller. En av informanterna beskriver dock tydligt hur viktigt stödet från vänner varit.

"ehkä enemmänkin jolleki kavereille puhunu, ehkä en oo niillekään kauheesti puhunu ku must tuntuu et on aina vähän eritelly sitä mut sit toisaalta mul on sit yks kaveri joll on kans aika samanlainen ihan melkeen samanlainen tilanne nii ehkä sen kans sitte"

Enligt resultatet är stöd informanterna önskar av vänner att ha möjlighet att *berätta saker*. Speciellt två av informanterna poängterar att tystnadsplikten gör det utmanande att få stöd av vänner eftersom det är så mycket man inte kan berätta. Resultatet visar att några informanter önskat sig *förståelse för sin situation av vänner*. En av informanterna nämner även ett behov av att diskutera moraliska frågor med vänner.

"kavereille ja tämmösille ei voinu kertoa siitä tai on tosi paljon asioita mitä ei voi kertoa"

6.3.3 Stöd av professionella

Resultatet visar att informanterna så gott som uteslutande tänkte på socialarbetare när de fick frågor om professionella. Majoriteten av informanterna har inte fått någon form av stöd av socialarbetare under deras hembesök. En av informanterna nämner dock att socialarbetare pratat enskilt med henne några gånger och en annan nämner att socialarbetarnas telefonnumror fanns i allas telefoner om man skulle behöva ringa dem. Enligt resultatet var den vanligaste uppfattningen att informanterna tänkte att socialarbetarna inte hade något med dem att göra. Informanterna hade så länge de bodde hemma *låga förväntningar på stöd av socialarbetare* och var tveksamma till socialarbetares möjlighet att vara ett stöd. Denna tveksamhet syntes fortfarande i vuxen ålder hos informanterna. Majoriteten beskriver socialarbetarna som utomstående och att de kändes distanta. Några informanter lyfte fram att det även är svårt att veta om personkemin fungerar med socialarbetarna. Enligt resultaten var det för majoriteten av informanterna självklart att socialarbetarna kom för att diskutera med deras föräldrar om fostersyskonen.

"jos mä oon nähny et ne on ollu siel niin ehkä mä oon jonkun pullan hakenu pöydäst mut sit mahhollisimman pian pois niiden luota ja jaloist"

"tuntu et ne oli kuitenkin sillai etäisiä jotenkin niinku mitenkäs sen nyt he ei jotenkin kuulunut siihen piiriin tai et ei ehkä heiltä ois odottanut mitäänkään he oli kumminkin niin paljon vieraampia henkilöitä"

Enligt resultatet önskade majoriteten av informanterna nu i vuxen ålder att socialarbetarna när informanterna var barn tagit initiativet till att fråga hur de hade det och på det sättet gett dem en *möjlighet att berätta om saker åt någon utomstående*. Flera av informanterna nämner att möjligheten att prata med någon utomstående hade varit speciellt viktig om det blivit konflikter inom familjen eller informanterna upplevt negativa känslor mot föräldrarna. Resultatet visar att möjligheten att prata med någon utomstående inte var bundet till socialarbetarnas hembesök utan även att socialarbetaren hade gett sitt telefonnummer och sagt att informanten får ringa hade uppskattats.

"et joku ois kysyny vähän et no minkälaisii asioit sä oot kuullu ja onks sua ihmetyttäny joku juttu ja niinku tai et oot sä kuulu niilt lapsilt jotain mist sä haluut keskustella tai jotain tän tyyppistä"

Tre av informanterna har upplevt placeringar som upphört. En av informanterna har vuxit upp i ett familjehem med korttidsplacerade barn. Vissa av fosterbarnen stannade trots allt flera år hos familjen och familjen var redan inställd på att barnen skulle stanna hos dem tills de var myndiga. Informanten beskriver att konsekvensen av att dessa placeringar avbröts blev att han inte litade på socialarbetare. De två andra informanterna som upplevt att långtidsplaceringar upphört beskriver att de avbrutna placeringarna varit mycket tunga. Framför allt beskriver informanterna tomhets känslor. En informant beskriver även lättnad efter att ett utmanande barn flyttat. Denna informant beskriver att hon i efterhand önskat sig *stöd av professionella efter att placeringarna avbrutits*. Stödet kunde enligt denna informant ha varit samtalsstöd.

*“se oli tosi kova paikka sillon kun se sijoitus purkaantu et sillon ehkä niinku jos sitä olis joku niinku käynny läpi niin se varmasti. **Ja kuka se joku olis ollu?** Oisko se varmaan sit ollu joku vertaisryhmänohjaaja tai joku sosiaalityöntekijä tai joku semmonen kumminkin niinku perheen ulkopuolelta tuleva tai niinku ammattilainen, ehkä se kuvais, et se vois olla se sana”*

En av de intervjuade har fått *samtalsstöd och känt sig sedd* av skolhälsovårdaren och en lärare. Informanten nämner att de brytt sig om henne, velat prata och frågat hur hon orkar med att vara del av ett familjehem.

”yks semmone opettaja joka on niinku ollu mulle aina semmone tosi niinku läheinen tai niinku ja näi et se tietää tosi paljon mun asioista ja se on yks semmona jota aina on kiinnostanu ja mä oon aina kyl sanonu sit jos on ollu jotain niinku tällasta ni se on ehkä semmonen aika suuri tuki ollu ihan kaikessa niinku tässä myös”

6.3.4 Kamratstöd

Enligt resultaten har de flesta informanter träffat andra biologiska barn på gemensamma evenemang som ordnas för fosterfamiljer, men betonar att de inte lärt känna de biologiska barnen. Två av informanterna nämner att de har vänner som också vuxit upp som biologiska barn i familjehem som de upplever att de fått kamratstöd av. Två andra informanter lyfter upp att troligen skulle det att få prata på tu man hand med *en vän som är i samma situation vara "drömstödet"*.

"parhaan kaverin perhe oli sijaisperhe ja me keskusteltiin niinku näistä asioista ja niitä käytiin tavallaan läpi että kyllähän se vertaistuki tavallaan siinä on ollut sitten"

Många av informanterna blir fundersamma och tysta när de får frågan om de anser att de skulle haft nytta av att träffa andra biologiska barn i familjehem. Många "kanske" och "det skulle ha kunnat" ord finns med. Majoriteten associerade genast ordet kamratstöd till kamratstödsgrupper. Alla informanter som funderar på om de skulle haft nytta av kamratstödsgrupper kan se många utmaningar med att få en kamratstödsgrupp att vara ett stöd. Informanterna påpekar att det är många saker som påverkar om det blir ett stöd. Ett centralt resultat var att många informanter poängterade att det inte är någon idé med kamratstödsgrupper om man inte har ett behov av en sådan grupp. Resultatet visade också att deltagarna inte får ha för stor åldersskillnad för att alla i gruppen skall kunna få stöd av varandra. Även gruppledaren togs upp som en central faktor.

Informanterna kunde trots funderingarna se många fördelar med kamratstöd om det fungerar bra. En av informanterna lyfter upp hur man inte kan tala om allt i familjen och inte får berätta allt åt vänner och därför skulle det vara skönt att ha något ställe där allt är tillåtet att säga. Resultaten visar att informanterna främst önskar sig gemenskap med andra som lever en liknande vardag. Att kunna prata med och lyssna på andra biologiska barn och märka att man inte är ensam med sina tankar och känslor syns i svaren. En av informanterna beskriver hur betydelsefullt det var att på en skolning träffa andra biologiska barn och märka att man pratar på samma sätt, har samma humor och får prata om saker med deras rätta namn. Sammanfattningsvis visar resultatet att *kamratstödsgrupper kunde vara ett stöd om de fungerar bra och om man är i behov av det.*

"olisko siinä sit puhunu tai mitä olis kertonu et se riippuu hirveen paljon että ketä muita siellä on, miten henkilökemiät käy yhteen, minkälainen se vetäjä on"

"ois voinu olla ihan kivaa et ois ollu joku jolle ois voinu sit sanoo ne viimesimmätkin asiat joita ei voi sanoo sit muille"

6.3.5 Sammanfattning av socialt stöd i vardagen

Alla informanter har fått stöd av sina föräldrar, främst av sina mammor. Informanterna har fått både informativt och emotionellt stöd. Enligt resultatet är det viktigaste stödet en möjlighet att prata samt bearbeta sina känslor. Informanterna har av sina biologiska syskon fått allt ifrån inget stöd till ett av de största stöden. Informanterna uttrycker sig motstridigt gällande stöd från vänner. Många uttrycker att de inte haft behov av stöd från vänner men säger senare att de pratat med sina vänner eller att "drömstödet" skulle ha varit att få prata med sin bästa vän. Flera informanter har fått "osynligt stöd" vilket enligt resultatet varit betydelsefullt. Resultatet visar att socialarbetarna kännats distanta och därför har informanterna inte förväntat sig någonting av dem. Informanterna önskade dock en möjlighet att prata med någon utomstående. Informanterna är tveksamma till kamratstödsgrupper. Två av informanterna nämner att de har vänner som också vuxit upp i familjehem och på det sättet fått kamratstöd. Fördelar med kamratstöd är enligt informanterna att ha gemenskap med andra som lever en liknande vardag samt att ha ett ställe där allt är tillåtet att säga.

7 ANALYS OCH TOLKNING

I detta kapitel analyseras och tolkas resultaten mot tidigare forskning och den teoretiska referensramen familjedynamik och socialt stöd. Analysen delas upp enligt forskningsfrågorna.

7.1 Vardagen för biologiska barn i familjehem

Resultatet i min studie visar att erfarenheten av att vara ett familjehem i första hand beskrivs som positiv och till och med förstärkande erfarenhet vilket sammanfaller med Sutton & Stacks (2013) resultat. Kerola (2010) skriver att fostersyskonskap emotionellt verkar vara en stark relation och Höjer (2007) att majoriteten av de biologiska barnen har en god relation till sina fostersyskon. Informanterna i detta examensarbete beskriver för det mesta nära och varma syskonrelationer precis som föräldrarna i Höjers avhandling (2001:163) gör. Majoriteten av informanterna i min studie har tyckt om att få syskon, att få vara med dem, leka med dem eller sköta om dem. Glädje och stolthet

syns tydligt i vissa berättelser. Att relationen emotionellt är stark syns även genom att de intervjuade sällan talar om "mina fostersyskon" utan pratar om "mina syskon". Även genom äkta oro för fosterbarnens framtid och rädsla för att förlora syskonen syns den starka relationen.

I Höjers forskning (2007) poängteras att biologiska barn till fosterföräldrar är mycket involverade i uppgiften som familjehem. I Sutton & Stacks forskning (2013) såg de biologiska barnen sig själva som en del av ett team i uppgiften som familjehem. Även Höjer et al. lyfter fram att uppskatta sin familj, att få känna sig som en del av ett team hör till fördelarna för biologiska barn. Dessa resultat sammanfaller väl med resultatet i min studie. Flera informanter i min studie nämner att de framför allt uppskattar sina mammor och beundrar dem för att de orkar ta hand om fosterbarnen. Många har upplevt en större gemenskap med familjen. Det syns genomgående att informanterna deltagit aktivt i vardagen. Konkret genom att till exempel ta hand om yngre syskon, emotionellt genom att fundera mycket på fosterbarnen, sina föräldrar och fosterbarnens biologiska släkt. På engelska används begreppet "Children who foster", att vara medhjälpare åt föräldrarna i deras uppgift. Den positiva aspekten är att det kan kännas bra att ha ansvar och känna att man gör något nyttigt och uppskattat medan den negativa aspekten är att det kan bli tungt för en ung person. (Höjer 2001:159) Informanterna i min studie anser själva att de haft passligt med ansvar med tanke på sin egen ålder trots att de fått ett ökat ansvar.

Att bli ett familjehem visade sig enligt Höjer (2001, 2007) kunna föra med sig mycket förändringar i vardagslivet. En av dessa förändringar kan till exempel vara att leva med beteendestörningar fosterbarnen har. Höjer påpekar att barn med stora behov tar mycket tid och uppmärksamhet och barnets tidigare erfarenheter kan ställa familjen inför svåra och ovana situationer. Alla informanter i min studie har erfarenhet av att leva med fostersyskon som i något skede av placeringen haft ett utmanande beteende. I tidigare forskning (se t.ex. Poland & Groze 1993, Sutton & Stack 2013, Höjer 2007, Höjer et al. 2013) gjordes ingen stor åtskillnad på olika slags utmanande beteenden. Exempel som togs upp i tidigare forskning handlade främst om aggressivt beteende samt lögn. Resultatet i min studie visar dock att det utmanande beteendet kan se olika ut. Utmanande beteende som inte syns annat än inom hemmets fyra väggar tycks vara

tyngst att klara av för de biologiska barnen. Tidigare forskning och teori tar fasta på att fosterbarns utmanande beteende kan medföra förändringar för de biologiska barnen men lyfter inte fram känslor som kan väckas mer än ytligt. I min studie syns många olika känslor. Till exempel oro, frustration, hjälplöshet samt oväntade känslor om att barnen borde vara tacksamma för vad de fått och vad familjen gett upp för dem. Alla informanter i Sutton & Stacks forskning (2013) visade stor empati och kunde moget reflektera över fosterbarnens utmanande beteende genom att själva ge en förklaring till varför barnet möjligen betedde sig så. Detta sammanfaller väl med resultatet i min studie.

Höjer et al. (2013) lyfter fram att till föredelarna för biologiska barn i familjehem kan höra att bli mera empatiska och omhändertagande och förstå andra människors situationer. Informanterna i min studie visar alla genom att prata om sin familj att de är empatiska och omhändertagande samt att de förstår andra människors situationer. Informanterna beskriver själva att de fått en större förståelse för olika människor och några av informanterna berättar att de känner sig självsäkrare med barn. Dessa resultat sammanfaller även väl med resultaten i Kerolas pro gradu studie (2010) där de biologiska barnen lyfter fram att de lärt sig om barnskötsel, utvecklat sina sociala färdigheter samt lärt sig dela på saker genom att få fostersyskon. I Höjers forskning (2001:147-148) anser föräldrarna att det bästa för deras barn varit att lära sig att dela med sig, få en ökad livsinsikt samt förstå andra människors problem bättre.

Ahto & Mikkola (1999:19-20) beskriver att man i familjehem brukar gå igenom en "smekmånadsperiod" och därefter en provotid. Ett överraskande resultat är att ingen av informanterna i min studie beskriver någon "smekmånadsperiod". Däremot beskriver två informanter utmanande beteende i början av placeringen, vilket kan tolkas som en provotid. Ett annat intressant resultat är att både Ahto & Mikkola (1999:20) samt Kerola (2010) menar att avundsjuka brukar höra till känslor biologiska barn har. Informanterna i min undersökning varken berättar om eller visar några tecken på avundsjuka.

Kontakten med fosterbarnens biologiska föräldrar kan enligt Höjer (2007) utmana de biologiska barnens uppfattning om vad ett gott föräldraskap är. Resultatet visar att de biologiska barnen i denna studie har en varierande förståelse för de biologiska

föräldrarnas livssituation. I min studie kommer fram att flera av de biologiska barnen undviker fosterbarnens föräldrar. Man kan fråga sig om detta har något samband med att deras bild av ett gott föräldraskap inte skall utmanas. I Höjers avhandling (2001:164) kommer det fram att relationen mellan fosterföräldrar och biologiska föräldrar kan vara allt ifrån god till full av konflikter. Detta verkar även på basen av resultatet i min studie stämma för biologiska barn som kan ha en mycket varierande upplevelse av och kontakt till de biologiska föräldrarna. Höjer (2001:179) skriver att uteblivna besök av de biologiska föräldrarna kan vara tunga inte bara för fosterbarnen utan även fosterföräldrarna. Två av informanterna i denna undersökning tar upp uteblivna besök av fosterbarnens föräldrar som exempel på situationer som väckt en stark medkänsla för sina syskon och därför upplevts som en tung erfarenhet även för de biologiska barnen. På basen av jämförelserna kan konstateras att de biologiska barnen åtminstone i viss mån upplever liknande känslor som fosterföräldrarna.

Enligt Höjer et al. (2013) bör inte enbart fosterföräldrarna utan även de biologiska barnen få information om varje specifikt fosterbarn för att bättre kunna förstå barnet och till exempel hantera utmanande beteende. Samtidigt påpekas att föräldrarna bör vara lyhörda för hur mycket information de biologiska barnen vill ha eftersom informationen kan vara tung att ta emot. Resultatet i min studie sammanfaller bra med litteraturstudien av Höjer et al. (2013) Vissa biologiska barn i min studie argumenterar starkt för att de biologiska barnen måste få så mycket information som möjligt för att veta hur de skall förhålla sig till ett specifikt barn, medan andra inte vill ha för mycket information.

Ett av de mest genomgående temat i min studie var att informanterna undvikit att göra bördan tyngre för sina föräldrar och oroat sig för hur föräldrarna orkar. Därför har informanterna undvikit att berätta om egna problem eller negativa känslor åt föräldrarna. Detta sammanfaller med flera tidigare forskningar. Kerola (2010) skriver att man kan se det att tåga om negativa känslor som en av de största stressfaktorerna biologiska barn i familjehem möter. Även i Höjer et al. (2013) syns detta resultat. I en forskning gjord av Sutton & Stuck (2013) visar resultaten att de biologiska barnen har ett stort behov av att skydda sina föräldrar till exempel när ett fosterbarn är aggressivt. De biologiska barnen kan även oro sig för att föräldrarna inte får tillräckligt med stöd.

Exakt de här exemplen på beskydd, oro och ansvar syntes även i resultatet i min undersökning.

Höjer et al (2013) skriver att det finns en risk för att biologiska barn i familjehem "förlorar sin oskyldighet" (eng: loss of innocence). Informanterna i min studie beskriver inte direkt själva att de "förlorat sin oskyldighet". Majoriteten av informanterna vet dock mycket om fosterbarnens bakgrund, är mycket ansvarstagande, och framför allt har flera en stor oro och beskyddande attityd gentemot sina fostersyskon och föräldrar. Tre av informanterna har även varit med om placeringar som upphört och haft tunga känslor i samband med det. På grund av de utmaningar biologiska barn möter har forskare ställt sig frågan om biologiska barn är i riskzonen för att växa upp för tidigt och inte gå igenom alla utvecklingskedan (Höjer et al. 2013). På basen av att två informanter i denna studie, den ena mycket ung beskrev att de i föräldrarnas ögon blev vuxna när fosterbarnen kom samt att två informanter beskriver obearbetade känslor som kommit fram först i vuxen ålder verkar det bland dessa informanter ha funnits en ökad risk för det.

7.2 Stöd i förberedelsen inför att bli ett familjehem

I forskningen gjord av Höjer et al. (2013) var ett av de huvudsakliga resultaten att det påverkar de biologiska barnens anpassning till att bli ett familjehem positivt om de får vara med i beslutsfattandet. Liknande resultat syntes även i Poland & Grozes forskning (1993) där man kom fram till att hela erfarenheten skulle bli bättre för biologiska barn om man inkluderade dem i förberedelsen samt under hela processen. Detta syntes även i resultatet i min undersökning där de biologiska barnen tyckte det var självklart att få vara delaktiga i beslutsfattandet. Detta bland annat för att familjens sammanhållning skall bevaras. Genom att de biologiska barnen fått vara med i beslutsfattande har de på ett naturligt sätt fått möjlighet till informativt och emotionellt stöd av sina föräldrar.

Ketola skriver att beslutet att bli ett familjehem är ett beslut som påverkar hela familjen och därför bör man diskutera igenom beslutet med varje familjemedlem (Ketola 2008:22). En av informanterna upplevde att de biologiska barnen i familjen togs med i förberedelsen även från de professionellas sida, vilket hon upplevde som mycket posi-

tivt. Det är dock värt att poängtera att fem av sex informanter inte nämnde att de professionella på något sätt gjort dem delaktiga. Enligt litteraturstudien av Höjer et al. (2013) bör barnen få veta hur beslutet att bli ett familjehem kommer att påverka dem, både positiva och negativa aspekter. Resultatet i min studie visar att de biologiska barnen haft störst behov av informativt stöd, att få diskutera och kunna ställa frågor. Detta har varit möjligt med föräldrar, speciellt mammorna. Flera av de intervjuade beskriver även att de framför allt med sina mammor haft möjlighet att prata om sina känslor, att deras mammor lyssnat och att de fått emotionellt stöd på det här sättet. Däremot visar resultatet att de biologiska barnen önskat sig informativt stöd av professionella. Att få veta vad det innebär att bli ett familjehem och ärlighet av de professionella betonas vilket sammanfaller med resultatet i litteraturstudien gjord av Höjer et al. (2013)

I min studie visar resultatet att de biologiska barnen haft en önskan om att känna sig sedda av professionella. Två av informanterna tar upp att det känns som ett stöd att känna sig välkommen när de hälsat på sina fostersyskon på barnhemmet. Detta kunde även tolkas som att de av personalen på barnhemmet känt sig sedda medan majoriteten saknat denna känsla av socialarbetare. Enligt Vangelisti (2009) kan socialt stöd ha en förebyggande funktion och förebygga stress på många sätt. De biologiska barnen verkar önska sig just förebyggande socialt stöd ända från förberedelsestiden och visa stor uppskattning för det som upplevts som förebyggande stöd.

I denna undersökning tar fyra informanter upp att någon sorts skolning eller förberedelse som är anpassad enligt barnens ålder skulle ha kunnat vara bra för dem. Detta sammanfaller med Poland & Grozes undersökning (1993) där både föräldrar och barn uttrycker samma tankar. Det här skulle enligt resultaten i Poland & Grozes forskning ge de biologiska barnen möjlighet att fråga även svåra frågor i en säker miljö och de skulle automatiskt bli inkluderade i förberedelsen. Detta kunde möjligen svara mot informanternas önskningar i min undersökning: att bli sedda av de professionella samt få informativt stöd och en möjlighet att ställa frågor och få ärliga svar. En av informanterna i min studie nämner att kamratstöd möjligen kunde ha varit ett stöd. En skolning tillsammans med andra barn i samma situation skulle kunna svara även på detta behov.

Det finns resultat som syns i min studie men inte i tidigare forskning. En informant har upplevt det exempel föräldrarna visat som fosterföräldrar som ett viktigt stöd. En informant ansåg att, det att familjen först var stödfamilj gjorde det lättare att anpassa sig till fostersyskon och skulle rekommendera detta för blivande familjehem. Två informanter har funderat på hur mycket information föräldrarna får i hur de skall stöda sina biologiska barn. Dessa informanter anser att detta kunde bli till stöd för dem själva om föräldrarna fick mera vägledning.

7.3 Stöd i vardagen

Resultatet i min studie visar att alla informanter har upplevt att de fått stöd av sina föräldrar. Detta kan ses som naturligt på basen av vad Rönmark (1999: 242) skriver om att det finns starka både moraliska och lagstadgade skyldigheter till att hjälpa familjemedlemmar. De flesta förväntar sig även någon form av stöd och solidaritet från familjen och släkten.

Rönmark (1999:236) skriver att "stöd i allmänhet består av någon form av nyttighet, som svarar mot en brist hos mottageren". Informanterna i min studie verkar tycka att möjligheten att kunna samtala vid behov är den viktigaste formen av stöd. Här har föräldrarna, speciellt mammorna lyckats svara mot informanternas behov. Flera av informanterna har haft behov av att prata om fostersyskonen samt deras biologiska föräldrar och speciellt viktigt verkade vara att mammorna orkade lyssna och vara intresserade av de biologiska barnen. Resultaten sammanfaller väl med de resultat Höjer et al. (2013) kom fram till: att ett av de viktigaste stöden är tillåtelse att diskutera problem. En utmaning med detta är dock de biologiska barnens skyddande attityd mot föräldrarna som medför att de tiger om negativa känslor. (Höjer et al. 2013) Stödbehovet hos informanterna i min undersökning var både att få information samt bearbeta egna känslor. Enligt Karlsson (2007:513) hjälper informativt stöd och kunskap oss att klara av de krav som tillvaron ställer på oss bättre eftersom vi kan förstå, kontrollera och hantera världen runtomkring effektivare ju mer vi vet om den. Människans attityd och självbild stärks av att ha kunskap eftersom man då uppfattar världen som begriplig, hanterbar och positiv. Detta kan vara en förklaring till att information ses som en av de viktigaste stödformerna i resultatet i min studie.

Emotionellt stöd däremot betyder att leva sig in i andras känslor, bry sig om, vara en trygghet, uppmuntra till närhet, hjälpa att bearbeta saker och skapa ett ömsesidigt förtroende (Mattila 2011:4). Detta kan man anse sammanfalla med resultatet i min studie där stöd från familjen anses viktigt bland annat för att hela familjen skall vara på samma sida.

Sarafino (2002:99) skriver att uppskattning som stöd är viktigt när en människa skall bedöma om hennes resurser räcker till för att klara av en viss situation. Moraliska frågor som om man gjorde rätt eller fel i en situation verkar enligt resultatet i min studie vara viktigt att få diskutera samt att få bekräftelse av föräldrar eller vänner att man gjorde väl ifrån sig, det vill säga som Sarafino skriver bedöma om ens resurser räcker till.

Ett resultat i min studie som skiljer sig lite från tidigare forskning är att endast en av informanterna i denna undersökning betonar hur viktig tiden med enbart kärnfamiljen var trots att flera informanter hade erfarenhet av att få mindre uppmärksamhet av sina föräldrar. I forskningen gjord av Höjer et al. (2013) var däremot ett av sex huvudsakliga resultaten att fosterföräldrarna behöver reservera tid enbart för de biologiska barnen.

Om stöd av biologiska syskon nämns ingenting i tidigare forskning eller den teoretiska delen. Resultatet i min undersökning visar att stödet av syskonen beskrivs från ytterligheten, att man inte vet vad syskonen tänker, till att syskonen varit ett av de viktigaste stödet.

Människor har oftast föreställningar om vänskap, speciellt "sann vänskap". Människor beskriver vänskap med bland annat begreppen tillit, ärlighet, respekt, engagemang, trygghet, generositet, lojalitet, ömsesidighet, varaktighet, förståelse och accepterande. (Skårner 2001: 190-191) I den tidigare forskningen beskrivs ingenting om vänner betydelse för biologiska barn i familjehem. I min studie uttrycker sig informanterna motstridigt om stöd från vänner. Det verkar som att informanterna i detta fall inte riktigt vet vad för önskingar de har gentemot sina vänner. De informanter som är medvetna om sin tystnadsplikt uttrycker att tystnadsplikten gjort det svårt att få stöd av vänner. En informant i min studie säger sig ha fått ett stort stöd av vänner och en annan har inte själv tolkat det som stöd men pratat mycket med sina vänner fostersyskonen. Under ytan

verkar det finnas en längtan hos informanterna att känna sig förstådda av sina vänner och en informant tänker även att "drömstödet" skulle ha varit att kunna tala om sin familjesituation med sin bästa vän.

Informanterna i min studie syftar i första hand på socialarbetare när de pratar om professionella. En informant lyfter dock upp att hälsovårdaren samt en lärare varit ett stort stöd för henne. Skårner (2001:222) skriver att det inte går att bygga upp en hjälpsituation om den inte utgår från att klienten känner att den professionella vill henne väl, alltså måste hjälpen utgå från en hjälprelation. Resultatet i min studie visar att majoriteten av informanterna inte tänkte att socialarbetare har något att göra med dem, att de höll sig ur vägen och upplevde socialarbetarna som utomstående och distanta. Av de här orsakerna hade de biologiska barnen låga förväntningar på stöd av socialarbetare. Vaux (1988 i Rönmark 1999:237) menar att socialt stöd har en relationell aspekt, en innehållsaspekt och en upplevelseaspekt. Man kan konstatera att med familj och vänner har de biologiska barnen en färdig relation vilket kan göra det lättare att ta emot stöd av dem. Med till exempel socialarbetare har de biologiska barnen inte en relation från tidigare och för att de biologiska barnen skulle kunna uppleva att de får stöd skulle en relation först måste byggas upp. Jenner (1992 i Skårner 2001:222) skriver att "Tillitsfulla relationer är A och O i yrken där man har till uppgift att vägleda, motivera eller behandla människor".

Resultatet i min studie visar att de biologiska barnen ifrågasatte de professionellas konkreta möjlighet att hjälpa och även svårigheten med att veta om personkemin fungerar eller inte lyftes fram. Vangelisti (2009) påpekar att en person kanske inte vill ta emot stöd om personen inte tror att stödet skulle hjälpa, tror att det är svårt för andra att stöda på ett sådant sätt hon har nytta av eller att stödgivaren inte är kompetent. Många av informanterna har svårt att föreställa sig även som vuxna hur socialarbetarna kunde ha varit ett stöd. Det som resultatet i min studie slutligen visar är att de biologiska barnen skulle ha uppskattat om socialarbetarna tagit initiativet att fråga hur de biologiska barnet har det och ge en möjlighet att berätta saker åt en utomstående. Även att få ett telefonnummer i handen dit man får ringa vid behov skulle ha uppskattats av de biologiska barnen. Resultaten stämmer väl överens med resultaten i Rönmarks forskning där de intervjuade uppskattade de professionellas tillgänglighet. Andra saker

som uppskattades i detta fall var professionella som var närvarande, tog sig tid, lyssnade och hade tålmod. (Rönmark 1999:250) Enligt resultatet i min undersökning betonade informanterna mera möjligheten till stöd och gav som exempel att de inte varit i behov av stöd konstant. Det här stämmer väl överrens med vad Vangelisti (2009) skriver om att personer som tror att stöd finns tillgängligt för dem enligt forskning verkar uppleva mindre stress än övriga. Ett konkret exempel som en informant lyfter upp är att denna informant önskat sig stöd av professionella när en placering avbröts, att få gå igenom situationen med någon annan än familjen också.

Socialt stöd är oftast positivt men det kan även upplevas som negativt till exempel om det är dyrt, upplevs som pinsamt eller stigmatiserande. (Vangelisti 2009) Bolger et al. (2000 i Vangelisti 2009) menar i sin studie att "osynligt stöd", det vill säga stöd som inte uppfattas som stöd är speciellt effektivt. Det här motiveras bland annat med det att en person är medveten om att den får stöd kan ha en negativ inverkan på självkänslan. (Vangelisti 2009) Intressant att märka är att de två informanter som i min studie verkar ha haft den största tillgången till olika former av socialt stöd, genomgående under intervjuerna beskriver att de inte haft behov av stöd eller haft mycket lite behov av stöd. Detta kunde möjligen tolkas som att stödet de fått för dem varit osynligt stöd och därför speciellt effektivt.

Resultaten i min studie visar att det finns mycket osäkerhet bland informanterna gällande nyttan av kamratstödsgrupper. Kamratstöd genom vänner som själva är biologiska barn i familjehem har upplevts mycket positivt men till dem fanns redan en relationen som grund. Informanterna ser många utmaningar med att få kamratstödsgrupper att bli ett stöd. Flera av informanterna påpekade att det inte är någon idé med en kamratsstödsgrupp om man inte har behov av stöd eller andra i gruppen inte har behov av stöd. I det fallet svarar inte stödet mot ett behov hos mottageren som Rönmark (1999:236) skriver att stöd är till för. Vangelisti (2009) skriver att socialt stöd inte enbart är reparerande utan kan vara förebyggande. Att till exempel vara del av ett socialt nätverk kan ge människor emotionella resurser som hjälper dem att undvika en del stressorer. Detta är delvis konfliktfyllt med vad Rönmark beskriver och vad informanterna i min studie säger eftersom de betonar att kamratstöd skall svara mot ett behov för att bli ett stöd.

Att få dela erfarenheter med andra i liknande situationer kan göra att även svåra situationer känns mindre svåra och minskar känslan av ensamhet (Perhehoitoliitto 2014a, Rönmark 1999: 261-262). Dessa är även fördelar informanterna i min studie lyfter fram med kamratstödsgrupper. Informanterna önskade att få diskutera med andra i samma situation och märka att de inte är ensamma med sina tankar och känslor. De uttryckte även att det skulle vara skönt att ha något ställe där allt är tillåtet att säga, både sådant man inte kan säga åt föräldrar för att man inte vill såra dem eller åt vänner för att man har tystnadsplikt. Gruppledaren togs av informanterna i min studie upp som en central faktor. Enligt Parviainen (2007:194) finnas gruppledaren där för att stöda barnen och de unga samt få deras röst att höras. En viktig aspekt som informanterna i min studie påpekar är att ålderskillnaden mellan de som deltar i gruppen inte får vara för stor för att alla skall kunna få stöd av varandra.

7.4 Sammanfattning

Resultatet i min studie sammanfaller väl med tidigare forskningsresultat om att erfarenheten att vara del av ett familjehem i första hand beskrivs som positiv och till och med en förstärkande erfarenhet. Relationen till fostersyskonen upplevs för det mesta positiv liksom i tidigare forskning. Informanterna i denna studie är, liksom biologiska barn som deltagit i tidigare forskning, mycket involverade i uppgiften som familjehem både praktiskt och emotionellt. Tidigare forskning har lyft fram att fosterbarnen på grund av sin bakgrund kan ha stora behov, ett utmanande beteende och kan ställa familjen inför svåra situationer. Alla informanter har levt med fostersyskon som i något skede under placeringen haft ett utmanande beteende. I tidigare forskning lyfts inte olika slags utmanande beteenden fram medan resultatet i min studie tydligt visade hur olika det utmanande beteendet kan se ut. Det mest utmanande beteende är enligt informanterna beteende som bara familjen märker av. Ett överraskande resultat i min studie är att ingen av informanterna beskriver avundsjuka mot fostersyskonen trots att detta är ett centralt resultat i tidigare forskning. Ett av de mest genomgående resultat som syns i min studie och sammanfaller med tidigare forskning är att biologiska barn inte vill besvara sina föräldrar med egna problem och känslor och har ett stort behov av att beskydda sina föräldrar. Fördelar med att ha vuxit upp i ett familjehem är både enligt flera informanter samt tidi-

gare forskning att förstå andra människor bättre och lära sig empati. Ett oroande resultat är att forskare ställt sig frågan om biologiska barn i familjehem är i riskzonen för att växa upp för tidigt på grund av de utmaningar de möter. Bland informanterna i min studie verkar det på basen av vad de säger ha funnits en ökad risk för det.

Beslutet att bli ett familjehem påverkar hela familjen och enligt tidigare forskning påverkar det de biologiska barnen positivt om de får vara med i beslutsfattandet. Detta stämmer väl överrens med resultatet i min studie där de biologiska barnen anser att det är viktigt och självklart. Resultatet visar att informanterna genom det här av sina föräldrar haft möjlighet till informativt stöd genom att diskutera och kunna ställa frågor samt emotionellt stöd genom att prata om sina känslor. Informanterna hade däremot önskat sig informativt stöd samt att känna sig sedda av professionella. Fyra informanter anser att någon sorts förberedande skolning kunde ha varit bra för dem vilket möjligen kunnat svara på deras önskemål av professionella.

Enligt tidigare forskning är tillåtelse att diskutera problem ett av de viktigaste stödet. En förklaring till detta kunde vara att kunskap enligt Karlsson (2007:513) hjälper oss att klara av de krav som ställs på oss bättre. Det andra huvudsakliga stödbehovet hos informanterna var att bearbeta egna känslor. I tidigare forskning nämns inte stöd av biologiska syskon. Resultaten i min studie visar att stödet kunde vara allt från obefintligt till ett stort stöd. Inte heller vänners betydelse som en källa till stöd beskrivs i tidigare forskning. Informanterna i min studie uttrycker sig motstridigt gällande stöd från vänner. Resultatet i min studie visar dock att tystnadsplikten för dem som vetat om att de har tystnadsplikt gjort det utmanande att få stöd av vänner. Enligt Skårner (2001:222) måste stöd utgå från en relationen. Resultatet i min studie visar att socialarbetare upplevdes som utomstående och distanta bland majoriteten av respondenterna och därför hade de låga förväntningar på stöd av socialarbetare. Informanterna ifrågasatte även socialarbetarnas konkreta möjlighet att hjälpa vilket ytterligare kan förklara varför informanterna var tveksamma till stöd av socialarbetare. Vangelisti (2009) påpekar nämligen att en person kanske inte vill ta emot stöd och hon inte tror att det skulle hjälpa. Trots allt skulle biologiska barn ha uppskattat en socialarbetarna gett dem en möjlighet att prata med någon utomstående. Flera av informanterna har fått osynligt stöd, det vill säga stöd de inte uppfattat som stöd. Intressant är att de informanter som fått mest osyn-

ligt stöd beskriver minst stödbehov vilket sammanfaller med att Bolger et al. (Vangelisti 2009) skriver att osynligt stöd är speciellt effektivt. Gällande kamratstödsgrupper finns det mycket osäkerhet bland respondenterna hur de verkligen skulle bli ett stöd. Fördelarna informanterna kunde se med kamratstödsgrupper var att få diskutera med andra i en liknande situation, märka att man inte är ensam och ha ett ställe där allt är tillåtet att säga. Dessa fördelar sammanfaller väl med vad teori lyfter fram som fördelar med kamratstödsgrupper.

8 AVSLUTANDE DISKUSSION

I detta kapitel granskar jag kritiskt mitt val av datainsamlingsmetod, studiens validitet och reliabilitet. Jag diskuterar fördelar och nackdelar med min förförståelse. En avslutande diskussion om resultatet samt studiens arbetslivsrelevans förs och dessutom ger jag förslag på hur man vidare kunde forska i detta ämne.

8.1 Diskussion kring metodval, validitet och reliabilitet

Eftersom det finns relativt lite forskat om biologiska barn i familjehem och speciellt deras behov av stöd är jag nöjd med mitt metodval. Genom att använda en kvalitativ metod har jag haft möjlighet att utveckla ny kunskap och få en djupare förståelse (jfr. Nyberg & Tidström 2012:126). Jag anser att de halvstrukturerade intervjuerna fungerade bra och intervjusituationerna kändes naturliga. Varje intervju hade sin egen prägel och såg lite olika ut, men samma teman behandlades under intervjuerna. Nackdelen med denna metod var att intervjuerna var mycket tidskrävande, speciellt eftersom informanterna bodde i olika delar av Finland. Två av intervjuerna blev även betydligt längre än jag räknat med, vilket gjorde transkriberingen tidskrävande. Jag anser att intervjuguiden jag utarbetade för att kunna genomföra mina halvstrukturerade intervjuer till stor del fungerade bra, men märker nu att jag kunde haft tydligare frågor om stöd i vardagen. Jag ville inte styra informanternas tankar om stöd och valde därför att inte ha för specifika frågor om stöd under intervjuerna. När jag analyserat resultatet verkade det som att begreppet stöd för vissa informanter var lite vilseledande och fick dem att tänka på "stora stödbehov". I efter hand tänker jag att jag kunde ha haft mera specifika frågor

om olika former av stöd för att möjligen få en fördjupning i resultatet gällande socialt stöd.

Jag anser att min studie har en intern validitet eftersom jag mätte det jag ville mäta och som var relevant för denna studie. Jag fick svar på hur informanterna upplevt sin vardag och trots att jag önskat mig en större fördjupning i resultatet gällande socialt stöd i vardagen fick jag givande svar även på den frågan. För att min studie skulle ha intern validitet har jag så långt det varit möjligt beskrivit alla de val jag gjort under forskningsprocessen och varit medveten om min förförståelse. Dessutom har jag gett informanterna en möjlighet att läsa igenom resultatredovisningen och kommentera ifall jag uppfattat dem felaktigt. Eftersom jag intervjuade enbart sex informanter strävade jag inte i denna undersökning efter en extern validitet och att resultaten skulle gå att generalisera. Att resultaten inte går att generalisera ser jag som en nackdel, men jag hoppas att andra studier som koncentrerar sig mera på generaliserbarhet görs i framtiden.

Resultatet i min studie stämmer till stor del överrens med tidigare forskning vilket jag anser ökar studiens trovärdighet. För att öka trovärdigheten provade jag i god tid min bandspelare och kunde konstatera att den fungerade bra. Jag var medveten om att intervjusituationerna skapar en intervjuareffekt och en kontexteffekt. Därför försökte jag som intervjuare vara så naturlig som möjligt och visade mitt intresse för det informanterna berättade. Jag funderade dock på hur det att informanterna var medvetna om att jag själv haft fostersyskon påverkade intervjuerna. Jag hoppas att detta var en fördel och att det kändes lättare för informanterna att berätta om sina erfarenheter för någon som troligen kunde relatera till mycket av det de berättade. I värsta fall kan informanterna trots allt ha känt sig osäkra att berätta om sin erfarenhet eftersom de inte visste någonting om mina erfarenheter. Informanterna hade alla önskemål gällande var intervjuerna skulle hållas. Jag ansåg att det viktigaste var att informanterna kände sig trygga på den plats intervjuerna genomfördes. Därför var jag glad över att det var möjligt att hålla intervjuerna där informanterna önskade. För att resultatet i undersökningen skulle ha en så hög reliabilitet som möjligt transkriberade jag intervjuerna ordagrant och lyssnade igenom intervjuerna flera gånger. Det transkriberade materialet läste jag igenom många gånger. Jag valde även att inte översätta citaten jag använde mig av i resultatredovisningen till svenska för att resultatet skulle vara så trovärdigt som möjligt.

8.2 Diskussion om min förförståelse

Eftersom jag själv vuxit upp med fostersyskon anser jag det viktigt att diskutera hur min förförståelse möjligen påverkat undersökningen. Denscombe (2009:116) skriver att om man vill forska utgående från en fenomenologisk ansats måste man så långt det går utestänga de övertygelser man har i vardagen och våga ifrågasätta sina egna övertygelser. Man måste lägga undan sina förutfattade meningar och antaganden för att kunna se saker så som den intervjuade ser dem. Dahlberg (2001) skriver däremot att fullständig objektivitet är omöjligt att uppnå och att man inte kan undgå förförståelse. Man kan lära sig att kontrollera och reflektera över hur förförståelsen påverkar en genom att vara självkritisk. Risken med förförståelse är att man bara ser "ett bekant landskap". Enligt Dahlberg kan förförståelse trots allt både försvåra samt underlätta förståelsen. (Dahlberg 2001: 62, 117-119, 128)

Jag har under hela forskningsprocessen varit medveten om min förförståelse och reflekterat över hur mina egna erfarenheter och åsikter möjligen påverkat denna undersökning. Jag har varit medveten om att jag inte kan uppnå fullständig objektivitet, men däremot aktivt strävat efter att lyssna på vad informanterna verkligen säger istället för att höra det jag önskade att de sade. Trots att jag försökt undvika det, är jag medveten om att det finns en risk för att resultatet påverkats av min förförståelse. Jag ser trots allt själv att min förförståelse varit till större nytta än skada. Speciellt i intervjusituationerna kändes det naturligt att intervjua informanterna och jag kunde ställa följdfrågor jag knappast kunnat ställa utan min förförståelse. Eftersom det är relativt lite forskat i detta ämne ansåg jag att det var en fördel att ha egna erfarenheter när jag utarbetade intervjuguiden. Framför allt anser jag min förförståelse vara en fördel eftersom jag troligen inte annars haft ett så här stort intresse för ämnet och därför knappast valt att skriva mitt examensarbete om detta ämne.

8.3 Resultatdiskussion samt arbetslivsrelevans

Syftet med denna studie var att undersöka hur vardagen för biologiska barn i familjehem kan se ut samt hur stort stöd de biologiska barnen i familjehemmet kunde ha nytta av både under förberedelsestiden inför att bli ett familjehem samt i vardagen. Den

första frågeställningen jag ville besvara var: 1) Hur upplever biologiska barn i familjehem sin vardag? Jag anser att jag i denna studie fick innehållsrika svar på hur vardagen kan upplevas av biologiska barn. I resultatet syntes genomgående att informanterna var en viktig del av familjehemmet och påverkades av sin familj. Att ha vuxit upp i ett familjehem beskrevs i första hand som en positiv och insiktsfull erfarenhet. Att bli ett familjehem innebar dock att ta i beaktande fler människor och ett ökat ansvar. Fostersyskonens beteende kunde bli en utmaning i vardagen. Alla informanter visade på en stor empatisk förmåga och ett altruistiskt tankesätt. Informanterna kände oro och ansvar samt hade en beskyddande attityd mot både sina fostersykon och föräldrar. Fosterbarnens bakgrund och biologiska släkt kunde även väcka mycket känslor och tankar hos informanterna.

Den andra frågeställningen jag ville besvara var: 2) Hurdant stöd har biologiska barn i familjehem fått och önskat sig i förberedelseskedet samt i familjehemmets vardag? I förberedelseskedet hade informanterna haft en möjlighet att diskutera med och ställa frågor av sina föräldrar. Av sina mammor hade de även fått emotionellt stöd. Informanterna önskade sig framför allt att bli sedda av professionella och få ärlig information om vad det innebär att bli ett familjehem. Majoriteten önskade även att de hade fått någon skolning eller förberedelse. I familjehemmets vardag ansåg informanterna att det viktigaste var att kunna samtala vid behov samt att deras mammor orkade lyssna på dem. Informanterna hade motstridiga tankar gällande stöd från vänner, men poängterade att tystnadsplikten gör det utmanande att få stöd av vänner. Socialarbetarna kändes distanta och deras konkreta möjlighet att hjälpa ifrågasattes. Trots det hade informanterna önskat att de professionella uppmärksammat dem på något sett och gett dem en möjlighet att prata med någon utomstående. Informanterna var tveksamma till kamratstödsgrupper och poängterade att man måste ha ett behov av kamratstöd för att kunna ha nytta av en sådan grupp. Fördelarna de kunde se var att få träffa andra i en liknande situation, märka att de inte är ensamma med sina tankar och känslor samt att ha ett ställe där allt är tillåtet att säga.

Denna undersökning gjordes i samarbete med Pesäpuu ry. Till Pesäpuus värderingar hör bland annat att lyfta fram och lyssna på barnet samt att barnets erfarenheter är viktiga. Genom att jag intervjuat personer som vuxit upp i familjehem har detta arbete bidragit

till att lyfta fram biologiska barn och göra deras röst hörd. Pesäpuu utgår från konkreta behov och som tidigare konstaterats finns det en lucka i forskning gällande biologiska barn. Pesäpuus arbete består av utvecklingsarbete. För att de skall kunna utveckla stödet för biologiska barn behövs undersökningar om hur biologiska barn upplever sin vardag samt vad de önskat sig för stöd. (jfr. Pesäpuu ry 2010) Jag anser att jag fick speciellt innehållsrika svar på hur vardagen kan upplevas för de biologiska barnen. Denna information är viktig för att kunna utveckla både förberedelsen samt det sociala stödet i vardagen för biologiska barn. Jag hade önskat mig en fördjupning när det gäller hur stort stöd biologiska barn själva anser att de kunde ha nytta av. Informanterna var i allmänhet relativt osäkra på framför allt hur stort stöd de kunde ha haft nytta av i vardagen. Detta kan ha många förklaringar, men en möjlighet är att eftersom majoriteten av informanterna främst upplevt stöd av familjen kan det därför ha varit svårt att uttala sig om stöd de inte upplevt.

Informanterna i min studie var alla mycket noga med att betona att det för dem varit en positiv upplevelse att växa upp som biologiska barn i familjehem. Trots detta kan man på basen av resultatet se att det finns en risk för att biologiska barn blir ensamma med stora funderingar och känslor, vilket jag vill lyfta fram i denna diskussion. Resultatet visade att till exempel fosterbarnens bakgrund, fosterbarnens biologiska släkt, utmanande beteende hos en del av fosterbarnen, samt fosterbarnens framtid kunde väcka mycket funderingar och känslor. Samtidigt hade de biologiska barnen en oro för och ville beskydda sina föräldrar bland annat genom att inte tala om egna svåra tankar och känslor. Socialarbetarna upplevdes som utomstående och tystnadsplikten gjorde det utmanande att få stöd av sina vänner. De här faktorerna ökar ytterligare risken för att de biologiska barnen skall bli ensamma med sina tankar och känslor. Av denna orsak kan det ses som extra viktigt att ta i beaktande biologiska barns önskemål och tankar om stöd. I denna studie var de största önskemålen att bli sedda och få en möjlighet att prata med någon utomstående. Informanterna önskade sig även ärlig information av professionella om vad det kan innebära för de biologiska barnen att bli ett familjehem.

Jag är glad över att både Pesäpuu ry och flera andra barnskyddsorganisationer samt enskilda personer som jobbar inom barnskyddet har visat ett intresse för detta arbete. Detta är för mig det största beviset på att arbetet har en arbetsrelevans. Jag hoppas att

detta arbete skall bidra till att göra biologiska barn, den vardag de lever i och deras behov av stöd mera synligt.

8.4 Förslag på vidare forskning

Möjligheterna för vidare forskning om biologiska barn i familjehem är i mina ögon oändliga. För att få en större generaliserbarhet kunde man göra kvantitativa studier om hur stort stöd biologiska barn i familjehem kunde ha nytta av. På högre nivåer skulle jag gärna se liknande stora och mångsidiga forskningar i Finland som de senaste åren gjorts i Sverige där man kombinerar olika forskningsmetoder. Man kunde intervjua professionella, fosterföräldrar, yngre och äldre biologiska barn om hur de ser på de biologiska barnens vardag och framför allt på behovet av stöd. Forskning gällande vad barn och ungdomar som deltagit i förberedelsegrupper eller kamratstödsgrupper anser om de här grupperna skulle vara speciellt givande för att kunna utveckla stödet både i förberedelseskedet och i vardagen så att det motsvarar de biologiska barnens verkliga behov. Som sista förslag kunde man forska i vilka specifika behov av stöd biologiska barn i mottagningsfamiljer jämfört med de som har långtidsplacerade fostersyskon har i Finland för att se vad för likheter samt vilka skillnader det finns i behoven.

KÄLLOR

- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo. 1999, *Perhehoito lastensuojelussa*, Helsingfors: Lastensuojelun keskusliitto, 41 s.
- Barnskyddslag. 2007/417, Tillgänglig:
<http://www.Barnskyddslagen.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417> Hämtad 5.2.2014
- Barnskyddslagen. 2010/88, Tillgänglig:
<http://www.Barnskyddslagen.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417#a12.2.2010-88>
Hämtad 12.2.2014
- Barnskyddslagen. 2010/1380, Tillgänglig:
<http://www.Barnskyddslagen.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417#a30.12.2010-1380> Hämtad 13.2.2014
- Barnskyddslagen. 2011/316, Tillgänglig:
<http://www.Barnskyddslagen.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417#a8.4.2011-316>
Hämtad 13.2.2014
- Dahlberg, Karin & Drew, Nancy & Nyström, Maria. 2001, *Reflective lifeworld research*, Lund: Studentlitteratur, 259 s.
- Denscombe, Martyn. 2009, *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur, 445 s.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2003, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, 6 uppl. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 266 s.
- Forskningsetiska delegationen. 2009, *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*, Tillgänglig: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/etiskaprinciper.pdf>
Hämtad 21.11.2014
- Förenta nationerna. 1989, *FN:s konvention om barnets rättigheter*, Tillgänglig:
<http://www.oru.se/PageFiles/34960/barnkonventionen.pdf> Hämtad 12.2.2014
- Gunnarsson, Ronny. 2002, *Validitet och reliabilitet*, Tillgänglig:
<http://infovoice.se/fou/bok/10000035.shtml> Hämtad 21.11.2014
- Heidbuurt, Judith. 2004, *All in the family home: The Biological Children of Parents Who Foster*, ResearchAbstract, Foster Family-based Treatment Association's 18th Annual Conference on Treatment Foster Care. Nashville, TN, Tillgänglig:
http://www.fftta.org/research_outcomes/abstracts18_heidbuurt.pdf Hämtad 14.2.2014
- Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Savolainen, Aili. 2007, *Näe minut- kuule minua: Kokemuksia ryhmistä*, Helsinki: Yliopistopaino, 221 s.

- Höjer, Ingrid. 2001 *Fosterfamiljens inre liv*, Göteborgs universitet, Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/34458> Hämtad 3.12.2013
- Höjer, Ingrid. 2007, *Sons and daughters of foster carers and the impact of fosteing on their everyday life*. Department of Social Work, University of Göteborg, Publicerad i Child and Family Social work 2007, 12 s. 73-83. Tillgänglig: <http://web.ebscohost.com.ezproxy.arcada.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e3a3c07c-a153-4f41-ba0e-3f1ee4296587%40sessionmgr112&vid=4&hid=125> Hämtad 19.9.2013
- Höjer, Ingrid. 2012, Att vara familjehem- om ett delat föräldraskap. I: Bäck-Wiklund, Margaretha & Johansson Thomas. *Nätverksfamiljen*, 2 uppl. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur, s. 158-175
- Höjer, Ingrid & Sebba, Judy & Luke, Nikki. 2013, *The impact of fostering on foster carers' children- An international literature review*, ReesCentre for Research in Fostering and Education & University of Oxford, Tillgänglig: http://reescentre.education.ox.ac.uk/wordpress/wpcontent/uploads/2013/10/ReesCentreReview_ImpactOfFosteringOnCarersChildren.pdf Hämtad 2.12.2013
- Institutet för hälsa och välfärd. 2013, *Lastensuojelu 2012- Tilastoraportti*, Tillgänglig: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5 Hämtad 4.2. 2014
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring- Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur, 316 s.
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana. 2007, *Sosiaalityön käsikirja*, Helsinki: Tietosanoma Oy, 315 s.
- Karlsson, Lars. 2007, *Psykologins grunder*, Lund: Studentlitteratur, 734 s.
- Kvale, Steinar. 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, 306 s.
- Kerola, Merja. 2010, "No kyl mä piän sitä sillee niinku siskona"- *Sijaissisarius perheen biologisten lasten näkökulmasta*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, pro gradu- avhandling, Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23256/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201004211548.pdf?sequence=1> Hämtad 6.2.2014
- Ketola, Jari. 2008, *Perhehoito- tekemisen ja tukemisen arvoista työtä*, Jyväskylä: Ps-kustannus, 193 s.

- Larsson, Sam. 2005, Kvalitativ metod- en introduktion. I: Larsson, Sam & Lilja, John & Mannerheim, Katarina. *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur, s. 91-128
- Lundman, Berit & Hällgren Granheim, Ulla. 2008, Kvalitativ Innehållsanalys. I: Lundman, Berit & Hällgren Granheim, Ulla. *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur, s. 159-172
- Martin, Gill. 1993, *Foster care: The Protection and Training of Carer's Children*. Child Abuse Review Vol 2:15-22
- Mattila, Elina. 2011, *Aikuispotilaan ja perheenjäsenen emotionaalinen ja tiedollinen tuki sairaalahoidon aikana*, Tammerfors: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print, Tillgänglig: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66790/978-951-44-8541-1.pdf?sequence=1> Hämtad 28.1.2014
- Mikkola L. 2006. *Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13414/9513927288.pdf?seq> Hämtad 29.1.2014
- National Foster Parent Association. 2012, *History of Foster Care in the United States*, Tillgänglig: <http://nfpaonline.org/Default.aspx?pageId=1105741> Hämtad 28.1.2014
- Nyberg, Rainer & Tidström, Annika. 2012, *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB, 355 s.
- Parviainen, Maaret. 2007, Luovasti siltaa sisäänpäin: Kokemuksiani lastensuojelun avo- huollon ryhmätoiminnasta ja luovien ilmaisumenetelmien käytöstä lasten januor- ten ryhmissä. I:Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Sa- volainen, Aili. *Näe minut-kuule minua: Kokemuksia ryhmistä*, Helsinki: Yliopis- topaino, s. 189-219
- Perhehoitoliitto 2014a. *Palvelut perhehoitajille* Tillgänglig: http://www.perhehoitoliitto.fi/palvelut/palvelut_perhehoitajille/vertaisryhmatoinnanta Hämtad 24.6.2014
- Perhehoitoliitto 2014b. *Perhehoidon tuki* Tillgänglig: http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/perhehoidon_tuki/emotionaalinen_tuki Hämtad 24.6.2014
- Pesäpuu ry. 2010, Tillgänglig: <http://www.pesapuu.fi/> Hämtad 11.2.2014
- Pesäpuu ry. 2012, *KUKAAN EI PÄRJÄÄ YKSIN- PRIDE-ohjelman 14 vaihetta perhe- hoidon kehittämiseksi*, Jyväskylä, 143 s.
- Pesäpuu ry. 2014. *Sijaisisaruu- koulutus lasten ja nuorten sijaisisaruuuteen valmenta- miseen*, muntl. 27.5.2014 Sari-Anne Paaso & Jenni Närhi

- Poland, Denise & Groze, Victor, *Effects of Foster Care Placement on Biological Children in the Home*, 1993. Child and Adolescent Social Work Journal Volume 10, Number 2, April 1993
- Rönmark, Lars. 1999, *Fallna löv- om coping vid förlust av små barn*, Floda: Zenon förlag. 316 s.
- Sarafino, Edward P. 2002, *Health Psychology- Biopsychosocial interactions*, 4 uppl. New York: John Wiley & Sons. 613 s.
- Savolainen, Aili. 2007, Draama puree, purkaa ja parantaa- Kokemuksia psykodraaman käytöstä tyttöryhmässä. I:Heikkinen, Alpo & Levamo, Pauliina & Parviainen, Maaret & Savolainen, Aili. *Näe minut-kuule minua: Kokemuksia ryhmistä*, Helsinki: Yliopistopaino, s. 159-188
- Sinut ry. 2014, Tillgänglig: http://www.sinut.fi/sinut/sinut_ry/toiminta Hämtad 2.6.2014
- Skärner, Anette. 2001, *Skilda världar? En studie av narkotikamissbrukares sociala relationer och sociala nätverk*, Göteborg: Kompendiet AB, 365 s.
- Sutton, Louise & Stack, Niamh. 2013, *Hearing Quiet Voices: Biological Children's Experience of Fostering*, British Journal of Social Work (2013) 43, 596-612
- Taskinen, Sirpa. 2007, *Barnskyddslag (417/2007) - Tillämpningsguide*, Helsingfors: Stakes, 134 s.
- Trost, Jan. 2010, *Kvalitativa intervjuer*, 4:e uppl., Lund: Studentlitteratur, 165 s.
- Vangelisti, Anita. 2009, *Challenges in conceptualizing social support*. Journal of Social and Personal Relationships. 26, (1), 39-51. University of Texas at Austin, Tillgänglig: <http://koutsu.files.wordpress.com/2012/08/vangelisti-2009.pdf> Hämtad 27.6.2014

BILAGOR

BILAGA 1

Tiedotuskirje

Hyvä sijaisperheen biologinen lapsi,

Nimeni on Jenny Werling ja opiskelen sosionomiksi ammattikorkeakoulu Arcadassa. Tällä hetkellä kirjoitan opinnäytetyötäni, jonka tarkoituksena on selvittää tarvitsevatko sijaisvanhempien biologiset lapset mahdollisesti tukea sekä sopeutumisessaan uuteen tilanteeseen että arkielämässään ja millä tavalla heitä siinä tapauksessa voisi tukea. Ennen kaikkea haluan selvittää biologisten lasten, eli sinun kokemuksiasi ja mielipiteitä mahdollisen tuen tarpeesta. Haastatteluni on niin sanottu teemahaastattelu ja teema-aiheita ovat mm. valmisteluvaihe ennen sijaisperheeksi ryhtymistä, arki sijaisperheessä ja tuki.

Tutkimustani varten toivoisin saavani mahdollisuuden haastatella 4-6 aikuista (iältään 18-35 vuotiaita) jotka ovat kasvaneet biologisena lapsena sijaisperheessä. Toivon, että perheessäsi olisi ollut sijoitettuna ainakin kaksi pitkäaikaissijoitettua lasta.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sinulla on oikeus keskeyttää haastattelu milloin tahansa, tai jättää vastaamatta johonkin yksittäiseen kysymykseen. Kaikki haastattelussa esiin tulleet tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä. Haastattelut kestävät noin tunnin. Ajankohdasta ja haastattelupaikasta voimme sopia myöhemmin jos olet kiinnostunut osallistumaan. Käyttäisin mielelläni haastattelussa apuvälineenä nauhuria, mikäli se sopii sinulle. Opinnäytetyöni valmistuttua keräämäni aineisto hävitetään ja prosessin aikana ainoastaan minulla ja ohjaavalla opettajallani on mahdollisuus tutustua kerättyyn aineistoon.

Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseeni tai sinulla on kysymyksiä tutkimuksesta tai haastatteluista ota mielellään yhteyttä minuun tai ohjaavaan opettajaani.

Mikäli haluat osallistua haastatteluun ota yhteyttä minuun joko lähettämällä sähköpostia tai soittamalla.

Kiitos etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Opiskelija
Jenny Werling

puh. *****

Ohjaava opettaja
Åsa Rosengren
asa.rosengren@arcada.fi

BILAGA 2

Kirjallinen suostumus haastatteluun osallistumisesta

Annan suostumukseni haastatteluun, joka käsittelee sijaisvanhempien biologisten lasten kokemuksia ja ajatuksia tuesta. Olen saanut tietoa haastattelun tavoitteista sekä oikeuksistani haastateltavana. Tiedän, että haastattelija sitoutuu käsittelemään aineiston luottamuksellisesti ja osallistujien henkilöllisyys suojataan siten, että se ei tule ilmi haastattelun tuloksista. Hyväksyn että haastattelu nauhoitetaan.

Olen saanut tarpeeksi tietoa tutkimuksesta ja annan täten suostumukseni osallistua tutkimukseen ja tulla haastateltavaksi.

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Paikka ja päivämäärä

Haastattelukysymyksiä

Teema 1: Taustatietoja haastateltavasta ja hänen perheestään

1. Kuka kuuluu tai on kuulunut lapsuudenperheeseesi?
2. Kuinka vanha olit kun sijaissisaruksesi tulivat perheeseen?
3. Kuinka vanhoja sijaissisaruksesi olivat kun he tulivat perheeseen?

Teema 2: Valmisteluvaihe ennen sijaisperheeksi ryhtymistä

1. Mitä tiesit vanhempiesi ajatuksista ryhtyä sijaisperheeksi, tunsitko itsesi osalliseksi tässä vaiheessa?
2. Miten sinulle kerrottiin ja miten sinua valmisteltiin ensimmäisen sijaissisaruksen tuloa varten? Erosiko valmistelu jollain tavalla seuraavalla kerralla/seuraavilla kerroilla?
3. Mitä ajattelit sijaissisaruksen saamisesta?
4. Miten koit sen, että vieraat ihmiset (esimerkiksi sosiaalityöntekijät) tulivat teille?
5. Millaista tukea mielestäsi sait ennen sijaissisaruksen saapumista? Keneltä sait tämän tuen?
6. Miten sinua olisi voitu tukea parhaalla tavalla valmisteluvaiheessa jotta sinulla olisi siitä hyötyä sekä siinä tilanteessa että myöhemmin?
7. Haluaisitko vielä lisätä jotakin?

Teema 3: Arki teidän sijaisperheessä

1. Miten kuvailisit perheenne arkea?
2. Miten koit ensimmäisen ajan sen jälkeen kun sijaissisaruksesi oli muuttanut teille?
3. Miten olet kokenut suhteesi vanhempiisi?
4. Miten olet kokenut suhteesi sijaissisaruuksiisi (ja biologisiin sisaruuksiisi)?
5. Miten olet kokenut suhteen sosiaalityöntekijöihin ja muihin ammattilaisiin?
6. Miten olet kokenut suhteesi sijaislapsen biologiseen perheeseen ja sukuun?
7. Kuinka paljon tiedät sijaissisaruksiesi taustasta ja millä tavalla se on vaikuttanut sinuun?
8. Onko jokin ollut erityisen positiivista tai haastavaa arjessasi?
9. Millaisissa tyypillisissä arjen tilanteissa olisit mielestäsi voinut hyötyä tuesta?

10. Muistuuiko sinulle mieleen jokin erityinen tilanne, ajatus tai tunne jolloin olisit kokenut tarpeelliseksi saada tukea? Kerro siitä tilanteesta, ajatuksesta tai tunteesta.
11. Mitä tukea koit saavasi arjen eri tilanteissa liittyen tehtävääsi sijaissisarena? Keneltä sait tämän tuen?
12. Millaisen tuen tarpeessa olisit mielestäsi ollut arjen eri tilanteissa kun toimitte sijaisperheenä? Kenen olisi mielestäsi pitänyt tarjota tämä tuki jotta sinulla olisi ollut mahdollisimman paljon hyötyä siitä?
13. Koetko että teidän perheessä oli sallittua puhua vaikeista asioista ja tunteista, myös sellaisista jotka mahdollisesti olivat liitoksissa perheenne toimimiseen sijaisperheenä?
14. Oletko puhunut vaikeista asioista ja tunteista perheesi kanssa? Miksi/Miksi ei?
15. Haluaisitko vielä lisätä jotakin?

Teema 4: Loppukysymyksiä

1. Miten uskot biologisena lapsena sijaisperheessä olemisesi vaikuttaneen sinuun ja millaisia tunteita se on herättänyt sinussa?
2. Jos saisit unelmoida ihan vapaasti: Millainen olisi ollut juuri sinulle täydellinen tuki?
3. Miten aktiivisesti olet nyt aikuisena mukana vanhempiesi tehtävässä?
4. Olisiko sinulla vielä näin loppuun jotain lisättävää?

BILAGA 4

Exempel på innehållsanalys

